

De selectie van literair vertalers Engels-Nederlands (2000-2022)

Masterscriptie Professioneel Vertalen

Universiteit Utrecht

Nour el Houda Ghazlane

Studentnummer 0038520

Maart 2023

Begeleiders: dr. Gys-Walt van Egdom en Prof. Dr. Haidee Kotze

Aantal woorden: 20 681 (inclusief citaten), bijlagen: 1820

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. De discussie over wie vertaalt	5
1.1 Introductie	5
1.2 De vertaalrel: Gormangate	5
1.3 Diversiteit: aandachtspunt in het beleid voor literaire vertaling.....	7
2. Theoretisch kader	9
2.1 Introductie	9
2.2 Vertaalsociologie.....	9
2.3 Velddynamiek en actoren	12
2.3.1 Veldtheorie	12
2.3.2 Vertalers en uitgevers: actoren in het vertaalveld	13
2.4 Vertaalbeleid.....	15
2.5 Vertaling, macht en machtsverhoudingen.....	18
3. Bestaand onderzoek	22
3.1 Introductie	22
3.2 Vertaalgeschiedenis	22
3.3 Vertaalstromen	24
3.4 Fondsonderzoek.....	25
3.5 Focus op de vertaler.....	25
4. Methode: een combinatie van bibliografisch onderzoek en vragenlijsten	30
4.1 Introductie: Overzicht methodologische benadering.....	30
4.2 Bibliografisch onderzoek: Publicatiedata.....	31
4.2.1 Verzameling van data.....	31
4.2.2 Verwerking van data	31
4.2.3 Analyse van data	33
4.3 Vragenlijst	33
4.3.1 Selectie van onderzoekspopulatie	33
4.3.2 Ontwerp en pilot van vragenlijst.....	35
4.3.3 Analyse data	37
4.4 Combinatie datasets	38
5. Analyse en bevindingen	39
5.1 Introductie	39

5.2 Analyse bibliografische data KB	39
5.2.1 Data betreffende uitgevers	39
5.2.2 Data betreffende vertalers	41
5.3 Analyse data vragenlijst	44
5.3.1 Kwantitatieve analyse vragenlijst	44
5.3.2 Kwalitatieve analyse vragenlijst	52
5.4 Discussie bevindingen	59
6. Conclusie	64
7. Literatuurlijst	66
8. Bijlagen	71
8.1 Bijlage 1: Begeleidende tekst in e-mail naar uitgevers	71
8.2 Bijlage 2: Welkomsttekst vragenlijst en vragen vooraf	71
8.3 Bijlage 3: Vragenlijst	75
9. Verklaring omtrent plagiaat	79

Samenvatting

De doelstelling van dit onderzoek is het verwerven van inzicht in de selectiemechanismen bij de vertaling van literatuur, van Engels naar Nederlands in de periode van 2000 tot 2022, met een bijzondere focus op de selectie van vertalers. Om dat doel te bereiken is eerst in kaart gebracht welke werken vertaald zijn, door wie ze zijn uitgegeven en welke vertalers de doelteksten hebben geproduceerd. Het onderzoek is gebaseerd op theorieën op het gebied van vertaalsociologie, veldtheorie, vertaalbeleid, en vertaling en machtsverhoudingen. Het eerste deel van het onderzoek is kwantitatief, waarbij met data van de Koninklijke Bibliotheek Nederland een vertaalcatalogus is opgesteld van de aangegeven periode, met de namen van schrijvers, vertalers en uitgevers. Het tweede deel is een kwalitatief onderzoek, aan de hand van een enquête rondom het selectiebeleid voor vertalers, welke is verspreid onder uitgeverijen. Deze enquête telt acht vragen over hoe uitgevers vertalers selecteren en of zij meer vertalers en diversiteit in hun bestand zouden wensen. Tevens bevat deze enquête ook de vraag waar uitgevers vinden dat de verantwoordelijkheid ligt voor een diverser vertalersbestand. De reden voor dit onderzoek is de overtuiging dat het inzichtelijk maken van beleid inzake de selectie van vertalers, ervoor kan zorgen dat hierop geanticipeerd kan worden om kansengelijkheid voor nieuwe vertalers te vergroten.

1. De discussie over wie vertaalt

1.1 Introductie

In dit onderzoek wordt in kaart gebracht wie er in Nederland in de periode van 2000 tot 2022 Engelse literatuur heeft vertaald naar het Nederlands. Er wordt ook gekeken naar welke uitgeverijen de vertaalde titels hebben uitgegeven. Vervolgens wordt onderzocht hoe vertalers door uitgevers worden gekozen, ofwel hoe de selectie van de vertaler precies in zijn werk gaat. Daarbij is de vraag of hier überhaupt een vooraf gedefinieerd selectieproces voor bestaat. Het lijkt er op dat veelal dezelfde namen de vertaalmarkt beheersen, en dat er weinig diversiteit bestaat onder de vertalers die in opdracht van uitgevers werken. De antwoorden op deze vragen worden bekeken vanuit theorieën op het gebied van vertaalsociologie, macht en beleid. Er bestaan binnen de Vertaalwetenschap vele theorieën over systemen, culturele dynamiek en velden in het algemeen, en er zijn talloze publicaties over individuele vertalers, maar er is weinig bekend over de concrete samenstelling van het vertalerslandschap. Dit wordt bevestigd door Wolf, die stelt dat er nog geen uitgebreid onderzoek is gedaan naar de sociale implicaties van vertaling, waar de keuzes voor vertalers invloed op hebben (2007, p. 6). Het doel van dit onderzoeksproject is dan ook om in te spelen op dit hiaat in onze kennis. In dit hoofdstuk wordt uiteengezet hoe het idee voor dit onderzoek is ontstaan. In eerste instantie is het idee gevormd naar aanleiding van de verhitte discussie rondom de vertaling van een gedicht, die zelfs buiten de grenzen van de vertaalwereld gevoerd werd. Vervolgens is het idee verder ontwikkeld aan de hand van een van de aandachtspunten in het beleidsplan van het Expertisecentrum Literair Vertalen, een instituut dat zich richt op literair vertalers.

1.2 De vertaalrel: Gormangate

In januari 2021 draagt Amanda Gorman bij de inauguratie van de nieuwe Amerikaanse president haar gedicht “The Hill We Climb” voor. In februari van datzelfde jaar wordt bekend dat in Nederland uitgeverij Meulenhoff de vertaalrechten heeft verworven en dat Marieke Lucas Rijneveld, romanschrijfster en dichteres, gevraagd is het gedicht van Gorman te vertalen. Dan verschijnt een opiniestuk van Janice Deul, een “activist, journalist en curator” die zich sterk maakt “voor een inclusief klimaat in mode, media, kunst en cultuur” (2021). Deul zet vraagtekens bij de keuze voor Rijneveld als Nederlandse vertaalster van het gedicht, en vraagt

zich af of het niet beter is als de vertaalster net als Gorman een jonge, zwarte vrouw en "spoken word artist" is (2021). De discussies die hierna in de reguliere en op sociale media plaatsvinden, zijn met recht een vertaalrel te noemen, waar hierna naar verwezen wordt met de term 'Gormangate'. Deul maakt duidelijk dat niet alleen inhoudelijke kennis van de tekstvorm, maar ook de identiteit en achtergrond van de vertaler een belangrijke rol zouden moeten spelen in de keuze voor een vertaler. Meerdere critici beamen vervolgens de keuze voor Rijnveld "vreemd" te vinden, omdat haar Engels naar eigen zeggen "heel slecht" is (Geels, 2021). Blijkbaar is de taalbeheersing van een vertaler niet het eerste waar in de keuze voor de vertaler naar is gekeken. Er komt ook een andere, vertaalrelevante kwestie naar voren, die duidelijk wordt in de opmerking van Vaessens: "Rijnveld is auteur en dichter, maar geen vertaler. En dat is wezenlijk iets anders" (2021, geciteerd in Geels, 2021). Behalve taalbeheersing heeft vertaalervaring duidelijk ook geen rol gespeeld in de keuze voor Rijnveld. Na alle commotie kiest Meulenhoff uiteindelijk Zaïre Krieger als vertaler van het gedicht. Naar aanleiding van Gormangate zijn echter een aantal kwesties in de vertaalwereld blootgelegd. Indien er bij een uitgeverij, zelfs een met het formaat, de ervaring en bekendheid van Meulenhoff, vanuit wordt gegaan dat iemand die schrijver is, ook meteen als vertaler kan fungeren, dan is er blijkbaar meer duidelijkheid nodig over het werk van een vertaler en wat voor vaardigheden daarvoor nodig zijn.

Wat betreft de taalkennis en vaardigheden die een vertaler dient te hebben, kan de universitaire context duidelijkheid bieden. Een voorwaarde voor het volgen van een vertaalwetenschappelijke master, aan de Universiteit Utrecht bijvoorbeeld, is het beschikken over een bachelorsdiploma in de brontaal waar de student mee wil gaan werken. Studenten van de master Vertaalwetenschap aan de Universiteit Utrecht leren, alvorens aan een vertaalopdracht te beginnen, altijd een vertaalrelevante tekstanalyse uit voeren volgens de categorisering van Nord (2010). Die analyse vormt de eerste stap in het vertaalproces en bepaalt de verdere richting van de vertaling. Het belang van zo een analyse is natuurlijk niet alleen belangrijk bij deze opleiding, maar binnen de vertaaldidactiek in het algemeen, wat ook blijkt uit Nord's beschrijving van de analyse als "wijdverbreide eis" bij ieder vertaalproces (2010,

p. 145). Na kennisneming van de vertaalopdracht, wordt de vertaalrelevante analyse van de doeltekst uitgevoerd aan de hand van de volgende vragen:

“Wie heeft de opdracht om met welk doel aan wie wanneer waar en waarom een tekst met welke functie over te brengen? Waarover moet hij wat (en wat niet) in welke volgorde, met gebruikmaking van welke non-verbale middelen, met welke woorden, in wat voor zinnen, op welke toon, met welk effect zeggen?” (Nord, 2010, p. 146).

In dit gedeelte komen onder andere de beslissingen van de uitgever naar voren, vandaar dat deze vragen van belang zijn voor dit onderzoek. Hoewel de analysevraag begint met “wie” en de focus daarmee op dat gedeelte wordt gelegd, is dit eerste gedeelte van de vraag onlosmakelijk verbonden met het laatste gedeelte ervan, namelijk het effect van de wie-vraag. In dit onderzoek wordt verder niet ingegaan op het bestuderen of meten van dat effect, maar wordt volstaan met de constatering dat met elke keuze voor een vertaler het effect van de vertaling impliciet wordt beïnvloed.

Het feit dat de wie-vraag als eerste wordt gesteld bij zowel de bron- als de doeltekstanalyse maakt het belang ervan evident. De volgorde van de verschillende onderdelen binnen de twee vragen is niet willekeurig en geeft het onderlinge verband en belang ervan weer. Om deze reden is het belangrijk om duidelijk te krijgen hoe vertalers geselecteerd worden, en welke overwegingen daarbij een rol spelen. Transparantie wat betreft het selectieproces van uitgevers is belangrijk om alle vertalers dezelfde kans te bieden om via uitgevers aan opdrachten te komen, en zo hopelijk meer diversiteit onder de vertalers die via hen werken te kunnen bevorderen.

1.3 Diversiteit: aandachtspunt in het beleid voor literaire vertaling

Het idee voor dit onderzoek is verder ontwikkeld na het lezen van het beleidsplan van het Expertisecentrum Literair Vertalen (hierna: ELV) (2020). Het ELV is een partnerschap van beleidsorganisatie de Taalunie, de Katholieke Universiteit Leuven en de Universiteit Utrecht, in samenwerking met het Nederlands Letterenfonds en Literatuur Vlaanderen (Nederlands Letterenfonds, z.d.). Dit expertisecentrum “heeft als doel de deskundigheid van literair vertalers in en uit het Nederlands te bevorderen om zo de kwaliteit van vertalingen in en uit het

Nederlands te waarborgen” (Nederlands Letterenfonds, z.d.). In het Beleidsplan van het ELV voor de periode 2020-2024 wordt diversiteit aangemerkt als aandachtspunt bij het realiseren van de gestelde doelen voor deze periode (Expertisecentrum Literair Vertalen, 2020). Het ELV stelt namelijk vast dat “de vertalersgemeenschap baat zou hebben bij meer diversiteit in culturele achtergrond dan nu het geval is” (Expertisecentrum Literair Vertalen, 2020, p. 8). De gegevens die in dit onderzoek verzameld worden, kunnen als kwantitatieve onderbouwing van dit aandachtspunt dienen. In het beleidsplan wordt verder ook gesteld dat in de afgelopen jaren is gebleken dat diversiteit in culturele achtergrond binnen de vertalersgemeenschap niet vanzelf toeneemt, maar door middel van beleidsvoering dient te worden gestimuleerd (Beleidsplan ELV, 2020, p. 8). Binnen dit onderzoek wordt de link met beleid ook gelegd, en de bevindingen die hieruit voortkomen kunnen dan ook worden gebruikt om het beleid te informeren en eventueel bij te sturen en aan te vullen. De verwachting is dat door de informatie uit de combinatie van bibliografisch onderzoek en vragenlijsten inzichtelijk te maken, aangetoond kan worden dat er geen of weinig transparantie bestaat wat betreft de selectie van vertalers binnen dit domein, en als er wel beleid bestaat, dat dit onduidelijk is. Het doel hiervan is om aanbevelingen te kunnen doen om dit beleid te verbeteren en aan te scherpen zodat de selectie van vertalers duidelijker wordt, en meer vertalers een kans kunnen krijgen om mee te dingen naar vertaalopdrachten bij uitgevers. Dit kan uiteindelijk leiden tot het vergroten en diversifiëren van bestaande vertalersbestanden, zaken die de vertaalwereld ten goede kunnen komen en binnen het beleid van het ELV passen.

In dit hoofdstuk zijn de redenen uiteengezet voor het uitvoeren van dit onderzoek. In hoofdstuk 2 wordt het onderzoeksonderwerp gekoppeld aan een aantal relevante vertaalwetenschappelijke theorieën. In hoofdstuk 3 volgt een verkenning van bestaand onderzoek dat op of rond dit gebied is verricht, en in hoofdstuk 4 worden de gehanteerde onderzoeksmethodes beschreven. In hoofdstuk 5 worden de gegenereerde data geanalyseerd, waarna de conclusie volgt in hoofdstuk 6. Tenslotte bestaat hoofdstuk 7 uit een literatuurlijst met de aangehaalde bronnen, en bevat hoofdstuk 8 de bijlagen bij dit onderzoek.

2. Theoretisch kader

2.1 Introductie

Ten grondslag aan dit onderzoek ligt de veronderstelling dat de keuze voor de vertaler van invloed is op de vertaalde tekst. Deze invloed is feitelijk waarneembaar in het uiteindelijke product van de vertaling, maar bevat ook een sociaal aspect. Dit wordt onderschreven door Wolf, die stelt dat elke vertaling, zowel het product als de handeling, noodzakelijkerwijs is verankerd in sociale contexten (2007, p. 1). Vertaling is immers niet alleen een technisch proces waarbij een tekst van de ene in de andere taal wordt omgezet, maar eveneens een sociaal proces. Dit is een van de redenen waarom dit onderzoek is gebaseerd op ideeën uit de vertaalsociologie, of een sociologie van vertaling, twee benamingen die een weergave vormen van enigszins verschillende perspectieven op dezelfde theoretische benadering. In paragraaf 2.2 wordt dieper ingegaan op wat vertaalsociologie inhoudt en hoe dat de basistheorie vormt van dit onderzoek. Binnen de vertaalsociologie bestaan een aantal theorieën die specifiek van belang zijn. Hierbij gaat het om veldtheorie en theorie over de actoren binnen het vertaalveld; deze komen in respectievelijk paragraaf 2.3.1 en 2.3.2 aan bod. Tevens brengen de vragen van dit onderzoek ons op het gebied van vertaalbeleid. Dit onderdeel wordt in paragraaf 2.4 beschreven. Tenslotte zijn ook theorieën over macht en machtsverhoudingen binnen de vertaalwereld relevant, en deze worden besproken in paragraaf 2.5.

2.2 Vertaalsociologie

Hoewel er vaak onderzoek wordt gedaan naar wat voor teksten er zoal worden vertaald, kan het bestuderen van wie degenen zijn die achter deze vertalingen zitten ook interessante inzichten verschaffen en nieuwe, waardevolle informatie toevoegen over de impact die vertaling en het complete vertaalproces binnen de maatschappij hebben. Uit de hoofdvraag van dit onderzoek (wie bepaalde werken heeft vertaald in een bepaalde periode) blijkt immers ook dat de focus niet gericht is op de producten van vertaling, maar op de mensen daarachter. De onderzoeksvraag heeft daarnaast niet alleen betrekking op vertalers, maar ook op een andere belangrijke partij die bij de vertaling van een boek een cruciale rol speelt, namelijk de uitgever. Uitgeverijen zijn tenslotte de partijen die na het verkrijgen van de vertaalrechten van een boek een vertaler inschakelen. Omdat de focus bij dit onderzoek meer is gericht op de mensen die

een vertaling produceren en niet de producten van vertaling, vormt vertaalsociologie dan ook het uitgangspunt voor de theoretische onderbouwing van dit onderzoek. Vanuit een sociologie van vertaling kan er gesteld worden dat vertaling wordt beïnvloed door de sociale context waarin deze plaatsvindt. Dit wordt bevestigd door Wolf, die stelt dat sociologische benaderingen voor het vertalen zijn ontwikkeld op basis van het inzicht dat vertalen een activiteit is die sterk wordt beïnvloed door sociale structuren (2010, p. 337). Ook Buzelin stelt dat het binnen de verschillende benaderingen van sociologisch onderzoek naar vertalen vanzelfsprekend is dat vertalen een inherent sociale activiteit is, een die sociale interacties weerspiegelt en vormgeeft (2013, p. 187). Vertaling kan niet los worden gezien van de vertaler als persoon, noch van bijvoorbeeld de uitgever als instantie die er de opdracht voor geeft. Vertalers maken uiteindelijk onderdeel uit van de maatschappij, evenals de uitgeverijen die de betreffende vertaalopdrachten geven. Zoals Wolf aangeeft, wordt vertaling aan de ene kant in alle verschillende stadia uitgevoerd door verschillende individuen die onderdeel zijn van een sociaal systeem (2007, p. 1). Aan de andere kant is vertaling tegelijkertijd onlosmakelijk verbonden met sociale instituties, zoals uitgeverijen en vertaalbureaus, die de selectie, productie en distributie van vertaling en daarmee ook de toegepaste vertaalstrategieën sterk beïnvloeden (Wolf, 2007, p. 1). In eerste instantie zijn de actoren die van belang zijn voor dit onderzoek de vertalers en uitgeverijen, maar uit de data komen ook vertaalopleidingen en vertaalbureaus naar voren als relevante actoren (zie respectievelijk paragraaf 5.3.1 en 5.2.2).

Het sociale aspect van vertalen is in de geschiedenis van de Vertaalwetenschap in verschillende vormen en vanuit verschillende perspectieven benaderd. Wolf beschrijft bijvoorbeeld verschillende ontwikkelingen die onder het overkoepelende begrip van een sociologie van vertaling kunnen worden samengevat. De eerste noemt Wolf een sociologie van actoren en is gericht op de actoren die actief zijn in de productie van vertaling, door Wolf gekenmerkt als de klassieke, sociologische traditie (2007, p. 13). De tweede is de sociologie van het vertaalproces, en de derde betreft de sociologie van het culturele product, waarbij de aandacht uitgaat naar de constructie van sociale identiteiten (Wolf, 2007, p. 13). Chesterman onderscheidt eveneens drie sub-domeinen binnen de sociologie van vertaling. Hij beschrijft deze als de sociologie van vertalingen als producten, de sociologie van vertalers, en de

sociologie van vertaling, oftewel van het vertaalproces (2006, p. 12). Volgens Wolf levert het cluster van benaderingen de theoretische en methodologische basis voor een visie op vertaling als sociale activiteit, welke gebaseerd is op het werk van verschillende sociologen (2007, p. 13). Volgens de onderverdeling van Wolf valt het huidige onderzoek voornamelijk onder de sociologie van actoren, door Chesterman de sociologie van vertalers genoemd, aangezien de focus ligt op een aantal specifieke actoren binnen het vertaalveld. Bij deze theorie waarin sociaal handelen op de voorgrond staat, wordt volgens Wolf het sociale leven beschouwd vanuit het perspectief van individueel handelende personen die betrokken zijn bij sociale processen (2007, p. 14). Volgens Chesterman ligt de nadruk bij sociologisch onderzoek op mensen en hun waarneembare gedrag (2006, p. 9). Voor dit onderzoek betekent het dat er gekeken wordt naar de personen die Nederlandse vertalingen geproduceerd hebben van Engelse literatuur, en de uitgeverij die daartoe opdracht hebben gegeven binnen de gegeven tijdsperiode. Uitgeverijen bestaan uiteraard uit individueel handelende personen, maar voor het doel van dit onderzoek wordt elke uitgeverij gezien als een enkele actor.

Binnen de sociologie van vertaling bestaan er een aantal belangrijke theoretische kaders. Zowel Wolf als Chesterman noemen in de eerste plaats de polysysteemtheorie van Even-Zohar. Binnen deze theorie wordt literatuur gezien als een dynamisch, functioneel en gelaagd systeem, waarbij een systeem wordt gedefinieerd als het netwerk van relaties dat kan worden verondersteld voor een bepaalde reeks van veronderstelde waarnemingen (Wolf, 2007, p. 7). Volgens Wolf zijn er dankzij de polysysteemtheorie waardevolle inzichten ontstaan over het functioneren van vertaalde literatuur binnen de bredere, literaire en historische systemen van de doelcultuur, waardoor het fenomeen vertalen in bredere sociaalculture contexten geplaatst kon worden (2007, p. 6). Volgens Chesterman is de sociologische toepassing van de polysysteemtheorie vooral een model voor de sociologie van vertalingen als producten, en raakt het in mindere mate ook aan de status en rol van vertalers zelf (2006, p. 12). Chesterman wijst er echter tevens op dat met behulp van de polysysteemtheorie meer sociologische kwesties zijn belicht, waaronder bijvoorbeeld de invloed van uitgeverijen in de selectie van te vertalen teksten (2006, p. 12). Het is dan ook mogelijk om binnen het kader van dit onderzoek het netwerk van vertalers en uitgeverij te bezien en analyseren vanuit de polysysteemtheorie.

Vanuit deze sociologische context ligt de focus vervolgens op de actoren die deelnemen aan het vertaalproces, en meer specifiek op het selectieproces van de uitgevers. Vanuit de data die in dit onderzoek gegenereerd wordt, wordt bekeken welke conclusies hieruit getrokken kunnen worden en wat dit betekent voor de sociale verhoudingen binnen dit specifieke deel van het vertaalveld.

2.3 Velddynamiek en actoren

2.3.1 Veldtheorie

Een van de modellen die binnen de vertaalsociologie wordt gebruikt, is beschreven door Bourdieu. Veldtheorie vormt een van zijn centrale concepten. Bourdieu conceptualiseert hierbinnen “de maatschappij of de sociale omgeving waarbinnen actoren handelen als een geheel van overlappende, relatief autonome velden” (DBNL, z.d.). Voor dit onderzoek gaat het om het literaire veld, en daarbinnen om een deel van het vertaalveld, waarbij de aandacht uitgaat naar de rol die uitgevers en vertalers als actoren binnen dit veld spelen. Volgens Van Rees & Dorleijn worden onder literaire instituties niet alleen de instellingen verstaan die “zorg dragen voor de materiële productie en verspreiding van literatuur”, zoals uitgeverijen, maar tevens “instanties die overheidsinstellingen adviseren inzake hun beleid, als onderdeel van het kunstenbeleid” en instellingen die zich bezighouden met symbolische productie, oftewel “het specificeren en uitdragen van bepaalde opvattingen over literatuur” (van Rees & Dorleijn, 1993, p. 4). Deze instellingen en instituties vormen gezamenlijk het literaire veld, “een voortdurend veranderend systeem van machtsrelaties” (van Rees & Dorleijn, 1993 p. 4). Ook Wolf geeft aan dat de zogenaamde overeenkomsten en conventies die aan de vertaalpraktijk ten grondslag liggen, voortdurend worden vormgegeven door de betrokken personen en instellingen (2007, p. 9). Vanuit deze opvattingen kan worden vastgesteld dat de onderlinge relatie tussen uitgevers en vertalers bepalend is voor het uiteindelijke product, of in Bourdieus woorden, voor het culturele kapitaal van het literaire vertaalveld. Het culturele kapitaal wordt door Bourdieu gezien als de drijvende kracht achter de verspreiding van vertalingen binnen een specifieke cultuur (geciteerd in Wolf, 2007, p. 10). Op de genoemde machtsrelaties wordt in paragraaf 2.4 ingegaan; voor nu volstaat de constatering dat uitgevers en vertalers als actoren opereren in een literair vertaalveld, waarbinnen machtsverhoudingen een rol spelen. De focus ligt daarbij

met name op de macht die uitgevers hebben, en hoe deze tot uiting komt in de selectie van vertalers.

Met behulp van veldtheorie is het mogelijk om de onderlinge verbanden binnen het literaire veld zichtbaar te maken. Volgens Van Rees en Dorleijn is de opname “van een tekst onder de categorie literatuur” en de “specifieke waarde die zo'n tekst op een bepaald moment krijgt toegekend”, het resultaat van “een complex proces dat gereguleerd wordt door een aantal instituties uit het literaire veld in wisselwerking met de auteurs van die teksten” (1993, p. 4). Vanuit deze beredenering kan gesteld worden dat de keuze voor de vertaler net zo relevant is als de keuze voor een tekst. Dit is namelijk ook onderdeel van datzelfde complexe proces dat in dit geval met name wordt bepaald door uitgevers. Ook de algemene aanpak binnen de vertaalsociologie is volgens Pym geschikt voor het onderzoeken van mediators, in dit geval de vertalers en uitgevers, als mensen, in plaats van slechts het onderzoeken van teksten als objecten in systemen (Pym, 2006, p. 1). Zoals Pym opmerkt, is de aandacht voor de sociale context van mediators duidelijker op het gebied van tolken en niet zozeer bij geschreven vertaling (2006, p. 3). In de context waarin tolken optreden is de sociale situatie van de vertaler namelijk niet alleen zichtbaar, maar heeft deze ook een overweldigende prioriteit (2006, p. 4). In die gevallen is de aandacht voor wie de mediator is, en hoe deze zich verhoudt tot communicatiepartners zelfs een noodzakelijkheid (Pym, 2006, p. 4). Vanuit deze beredenering kan gesteld worden dat hetzelfde opgaat in het geval van vertalers van geschreven teksten, aangezien de sociale context daarbij net zo van belang is als bij tolken. Eenzelfde lijn trekken tussen de verschillende gebieden van vertaling is hier daarom dan ook gewenst, aangezien in beide gevallen de keuze voor de vertaler een bepaald sociaal effect heeft.

2.3.2 Vertalers en uitgevers: actoren in het vertaalveld

De onderlinge verbinding tussen de verschillende actoren binnen het literaire vertaalveld staat centraal in dit onderzoek. Volgens Wolf is het onderlinge verband en de interactieve aard van de verschillende instellingen en actoren die bij ieder vertaalproces betrokken zijn, fundamenteel om te begrijpen hoe deze functioneren, en komt hier het idee van vertaling als een sociaal gereguleerde activiteit vandaan (2007, p. 1). In een

literatuurwetenschappelijke inleiding tot veldtheorie voeren Van Rees en Dorleijn een analyse uit van “de impact van literatuuropvattingen op de deelnemers in het literaire veld, met name in processen van beeldvorming” (1993, p. 1) Hiermee wordt duidelijk dat het niet alleen van belang is welk werk er wordt vertaald, maar ook door welke vertaler dit gedaan wordt, aangezien dit eveneens van invloed is op de vertaling. Dit komt overeen met de stelling in dit onderzoek, waarbij de rol van de keuze voor de vertaler door uitgevers ter discussie staat. Volgens Van Rees en Dorleijn is een “institutionele analyse van het literaire veld” belangrijk bij de ontwikkeling ervan (1997, p. 4). Na een verkenning is namelijk vastgesteld dat “nadere toespitsing op de institutionele inkadering van literatuuropvattingen, c.q. aandacht voor literaturopvattingen als ideologische, maatschappelijk gebonden standpunten gewenst was” (1997, p. 1). Dit sluit aan bij de doelstelling van dit onderzoek, omdat hiermee onder andere wordt getracht de opvattingen van uitgevers bij de keuze voor vertalers inzichtelijk te maken.

Professionele instituties binnen de vertaalwereld vervullen niet alleen een sociale rol in die zin dat ze onderdeel uitmaken van het literaire en vertaalveld, ze oefenen vanuit die rol ook een bepaalde invloed uit. Om die reden is het belangrijk om kritisch te kijken naar de rol van uitgeverijen bij de keuze voor vertalers, en te onderzoeken welke consequenties deze keuzes hebben. Wolf stelt dat er dankzij nieuwe, sociologische benaderingen van vertaling meer aandacht uitgaat naar tot dan toe onderbelichte onderzoeksgebieden en noemt daarbij onder andere professionele instituties en de sociale rol die zij hebben (2010, p. 337). Wolf stelt verder dat bij de inrichting van een sociologie van vertaling als een nieuwe subdiscipline binnen de Vertaalwetenschap, alleen een focus op het sociale aspect niet voldoende is (2010, p. 342). De voorwaarden waarop vertaling als een culturele praktijk wordt gevormd, wat betreft macht, ideologie en vergelijkbare kwesties mogen volgens Wolf ook niet genegeerd worden (Wolf, 2010, p. 342). Behalve de sociale rol die instituten zoals uitgeverijen als actoren binnen de vertaalwereld hebben, dient daarom ook kritisch te worden gekeken naar welke implicaties de werkwijzen binnen het vertaalveld hebben op het gebied van macht. Een analyse van welke actoren welke rol spelen en welke sociale implicaties de onderlinge verhoudingen hebben, is daarom dan ook nuttig om een duidelijker beeld te krijgen van het vertaalveld.

2.4 Vertaalbeleid

Aangezien er in dit onderzoek wordt gekeken naar hoe vertalers door uitgevers worden geselecteerd, gaat het hierbij mede om een onderzoek naar beleid. De vragen die in dit onderzoek worden gesteld bestaan immers deels uit een vraag naar dit beleid, hoewel dit in de uiteindelijke vraagstelling richting de uitgevers niet expliciet wordt gemaakt (zie paragraaf 4.3.2 over methodologie). Aan de grondslag ligt evenwel de vraag of er een beleid is voor de selectie van vertalers en hoe dat eruit ziet. Meylaerts geeft aan dat het concept vertaalbeleid binnen de Vertaalwetenschap meerdere betekenissen kan hebben en dat het als een overkoepelende term fungeert (2011, p. 163). Het kan bijvoorbeeld gaan om het opstellen van officiële, institutionele kaders, maar ook om een breed scala aan relatief informele contexten die te maken hebben met bijvoorbeeld ideologie, strategieën van vertalers, strategieën van uitgevers, prijzen en beurzen, en de opleiding van vertalers (2011, p. 163). Volgens Meylaerts impliceert elk taalbeleid, als een verzameling van wettelijke voorschriften voor het gebruik van taal in het publieke domein, zoals overheid, onderwijs, en media, een vertaalbeleid (2011, p. 165). In een officiële context dient vertaalbeleid volgens Meylaerts te worden gedefinieerd als een verzameling wettelijke voorschriften voor vertalen in het publieke domein (2011, p. 165). Voor dit onderzoek zijn de strategieën van uitgevers voor het selecteren van vertalers van belang; deze worden door Meylaerts onder de informele context geschaard (2011, p. 167). Meylaerts merkt ook op dat de sleutelrol van vertaalbeleid voor de uitvoering van de taalrechten van burgers een blinde vlek blijft in de literatuur over taalrechten en taalbeleid (2011, p. 166). Vanuit deze gedachtegang kan ook worden geclaimd dat de vertaalrechten van vertalers, waar de selectie van vertalers een rol in speelt, eveneens onvoldoende aandacht hebben gekregen; een tekort waar met behulp van dit onderzoek op wordt ingespeeld.

In een bestuurlijke en institutionele context is beleid een vereiste dat tevens juridische status heeft. Dit is bij uitgevers niet het geval, daar de Nederlandse overheid zich over het algemeen niet mengt in culturele vorming, maar toch kunnen er vraagtekens gezet worden bij de rangschikking van uitgevers onder een informele context. Uitgevers vormen immers het literaire landschap en de vertaalwereld daarbinnen, dus het beleid wat zij voeren drukt daar een duidelijke stempel op. De literaire en vertaalwereld hebben derhalve een directe impact op

de samenleving die deze culturele goederen tot zich neemt. In een artikel in de kennisbank van het ELV waarin literaire professionals vertellen hoe een fonds wordt samengesteld, oftewel hoe een uitgever bepaalt wat er wordt uitgegeven, stelt Lapeire dat een fonds ontstaat “uit een complexe interactie van de smaak van de uitgever, de traditie van het fonds en commerciële belangen” (Expertisecentrum Literair Vertalen, 2021). In hetzelfde artikel beantwoordt Wakjira-Rouw de vraag hoe een fonds wordt samengesteld met: “Dat bepaal ik samen met de uitgever en de marketingafdeling” (ELV, 2021). Uit het gehele artikel ontstaat een beeld dat het beleid van uitgevers wordt bepaald door een klein aantal mensen, wat wordt gerechtvaardigd vanuit de ervaring en netwerken die uitgevers claimen te hebben. Hiermee kan gesteld worden dat uitgeefbeleid, en daarmee dus ook vertaalbeleid, op niet-vooraf gedefinieerde en persoonlijke gronden wordt bepaald, wat past bij Meylaerts rangschikking van uitgevers onder een informele context, waarbinnen beleid op een minder gestructureerde en vaak veel ingewikkeldere manier wordt gevoerd (2011, p. 168). Indien uitgeef- en vertaalbeleid op basis van persoonlijke smaak en ervaring wordt gevoerd, kan het belang van de vraag naar transparant beleid alleen maar steviger onderbouwd worden. Meylaerts stelt verder dat een overheid door middel van vertaalbeleid de toegang of uitsluiting van mensen tot het publieke domein regelt (2011, p. 166). Op dezelfde manier kan het beleid van uitgevers, of het gebrek daaraan, leiden tot de exclusie van bepaalde vertalers ten opzichte van andere. Volgens Meylaerts is onderzoek naar vertaalbeleid zowel in officiële contexten als daarbuiten hard nodig (2011, p. 167). Het huidige onderzoek kan dan ook worden beschouwd als een manier om hier een bijdrage aan te leveren.

Het inzichtelijk maken van bestaand beleid kan helpen om de behoeften en eisen van uitgevers zichtbaar te maken voor de vertalerspopulatie. Deze transparantie kan ervoor zorgen dat bestaande vertalers, maar vooral ook nieuwe vertalers meer inzicht krijgen in hoe Nederlandse uitgevers van vertaalde Engelse literatuur, vertalers selecteren. Met dit inzicht kunnen vertalers op de behoeften van de uitgevers inspelen en hun kansen vergroten om vertaalopdrachten binnen te halen. Meylaerts haalt Toury aan als een van de grondleggers voor theorie over vertaalbeleid (2011, p. 165). In Toury's zogenaamd bredere definitie van vertaalbeleid gaat het over de factoren die bepalend zijn in de keuze om afzonderlijke teksten

of tekstsoorten op een bepaalde tijd in een bepaalde cultuur of taal in te voeren, voor zover deze keuze niet willekeurig is (geciteerd in Meylaerts, 2011, p. 165). Toury geeft verder aan dat verschillend beleid op verschillende subgroepen van toepassing kan zijn, waarbij de aandacht in dit geval vooral uitgaat naar beleid op het gebied van de menselijke actoren en de bijbehorende groepen binnen de vertaalwereld, zoals uitgeverijen (geciteerd in Meylaerts, 2011, p. 165). Volgens Toury biedt het raakvlak tussen de verschillende menselijke actoren zeer vruchtbare gronden voor de zoektocht naar beleid (geciteerd in Meylaerts, 2011, p. 165). Dat laatste valt samen met een van de doelen van dit onderzoek: in kaart brengen wat het beleid is volgens uitgevers, maar ook wat het beleid lijkt te zijn volgens de data waarin staat wie wat heeft uitgegeven en vertaald. Bij het ontbreken van beleid is het verstandig om dit aantoonbaar en bespreekbaar te maken, teneinde de invoering van een weloverwogen beleid voor te stellen en te stimuleren. Openheid en heldere communicatie wat betreft selectieprocessen en vertaalbeleid kan de vertalersgemeenschap en de uitgeverwereld alleen maar ten goede komen.

Hoewel het onderzoeken en vaststellen van welk beleid er al dan niet wordt gevoerd inzicht kan verschaffen in hoe de selectie van vertalers tot stand komt, is het hoofddoel van vertaalbeleid niet het diversifiëren van de vertaalwereld. Dit zou in het kader van gelijke kansen voor alle vertalers wel als onderdeel van vertaalbeleid opgenomen kunnen worden. Daarnaast kan er een wezenlijk verschil zitten tussen het maken van beleid en het uitvoeren ervan; beide processen zijn namelijk aan verschillende invloeden onderhevig. Volgens Chesterman kunnen abstracte machtsverhoudingen zelfs een directe invloed hebben op arbeidsomstandigheden binnen de vertaalpraktijk (2006, p. 20). Daarnaast zijn concretere zaken zoals beleidskeuzes ook van invloed, waarbij het in de selectie van vertalers bijvoorbeeld kan gaan om de vraag of zij native speakers zijn of juist niet, of ze in dienst zijn bij de uitgever of extern worden ingehuurd, en of ze alleen werken of in teamverband (Chesterman, 2006, p. 20). Zelfs het ontbreken van beleid kan volgens Meylaerts als een vorm van beleid worden opgevat (2011, p. 163). Volgens Strowe heeft de machtsdynamiek die samenhangt met vertalen niet alleen invloed op individuele vertaalkeuzes, maar ook op grotere trends in het uitgeven van boeken, interculturele relaties en internationale politiek (2013, p. 134). Ongeacht of beleid in de

vertaalpraktijk dus bestaat of ontbreekt; in beide gevallen heeft het invloed op zowel de individuele vertaler als op het grotere geheel van het vertaalveld, en op de machtsverhoudingen die daarbinnen een rol spelen.

2.5 Vertaling, macht en machtsverhoudingen

Het sociale aspect van vertaling is niet slechts een gegeven: het heeft verdere implicaties voor de productie en distributie, en daarmee de ontvangst van een vertaling. Binnen het vertaalveld waar deze productie van vertalingen plaatsvindt, worden machtsverhoudingen gevormd tussen de verschillende partijen binnen dat veld. In de analyse van wie wat vertaalt en hoe de keuze voor een vertaler tot stand komt, speelt daarom de vraag mee welke implicaties de keuzes voor vertalers hebben. Degene die een kans krijgt om iets te schrijven, vertalen en publiceren, krijgt daarmee een kans op een podium en een publiek, een kans om zichtbaar te zijn en zijn blik op de wereld te verkondigen. Nu is het in het geval van vertalen niet zo dat de vertaler de vrijheid van bijvoorbeeld een schrijver heeft, aangezien er een brontekst is waaraan vastgehouden moet worden. Maar een vertaler krijgt evenwel de kans om in de openbaarheid te treden met zijn woorden en daarmee in contact te komen met lezers. In die zin heeft een vertaler, net als een schrijver, een zeker mate van macht, de macht om te spreken en om gezien en gehoord te worden. Volgens Gentzler en Tymoczko is macht niet alleen het hoofdthema dat de aanzet vormde voor een nieuwe richting binnen de Vertaalwetenschap, maar ook een van de drijvende krachten van het vertaalproces als sociale activiteit en daarom een essentieel punt dat geanalyseerd moet worden binnen de sociologie van vertaling (geciteerd in Wolf, 2007, p. 12). Maar schrijven en vertalen kunnen niet alleen gezien worden als een macht, maar ook als een recht. Vanuit het gelijkheidsbeginsel en de universele rechten van de mens heeft ieder mens evenveel rechten. Dit geldt ook voor toegang tot de arbeidsmarkt, of in dit geval de vertaalmarkt.

Uit verschillende theorieën blijkt dat het belangrijk is om de contexten waarbinnen vertalingen worden gemaakt niet buiten beschouwing te laten. Baumgarten stelt bijvoorbeeld dat de werking van macht en ideologie een voorwaarde is voor taalgebruik en dat daarom vertaling, zoals elke linguïstische activiteit, wordt gevormd door machtsverhoudingen en de bijbehorende individuele en collectieve ideologieën (2012, p. 59). Van hieruit kan verklaard

worden waarom de schoen kan wringen in de keuze voor een vertaler, wat bij Gormangate gezien de verhitte, maatschappelijke discussie duidelijk het geval was. Volgens Wolf benadrukken de inzichten die inmiddels zijn verkregen binnen de vertaalsociologie de machtsverhoudingen die ten grondslag liggen aan het vertaalproces in zijn verschillende stadia, en benadrukken ze het belang van de rol van vertalers en vertalingen in de samenleving (2010, p. 341). Daarom is het van belang om bij dit onderzoek verder te kijken dan alleen het sociale aspect, en te onderzoeken hoe ook culturele aspecten hierin van invloed zijn, zoals de macht die hiermee bepaalde groepen ten deel valt en de machtsverhoudingen die deze constellaties opleveren. Ook hier komt een sociologisch concept van Bourdieu van pas, ditmaal over de machtsdynamiek binnen de samenleving. Volgens Wolf biedt Bourdieu een van de meest invloedrijke kaders voor het bestuderen van de factoren die bepalend zijn voor machtsverhoudingen die inherent zijn aan zowel vertaaltheorie als vertaalpraktijk (2007, p. 12). Die factoren kunnen volgens Wolf duidelijkheid scheppen bij vragen over de invloed die vertaling kan hebben of al heeft op sociale verandering, of het verband tussen dominante sociale factoren in de selectie van vertalers en daarmee uiteindelijk in de vorming van vertalingen (2007, p. 12). Dit laatste toont de relevantie aan van het inzichtelijk maken van deze processen, en van de uiteindelijke effecten van deze processen op de keuzes voor vertalers.

In de verandering van de keuze voor de vertaler van Gormans gedicht, werd beantwoord aan een duidelijke roep om een verschuiving van de geldende machtsstructuren. Gezien de verhitte discussies die ontstonden in de vertaalwereld en daarbuiten, bleek wel dat er vanuit een deel van de maatschappij vraag was naar een andere vertaler dan degene die in eerste instantie was geselecteerd. Deze behoefte stond in een breder perspectief gezien los van de keuze voor Rijnveld als persoon, en had te maken met de roep om maatschappelijke representativiteit in de culturele sector. In die zin vraagt een deel van de klanten van de uitgeverijen, de lezer, om aan een bepaalde behoefte te voldoen. Pym stelt dat een link met migratie helpt om na te denken over de vele nieuwe vertaalsituaties die zich kunnen voordoen, en stelt daarbij dat er meer aandacht zou moeten zijn voor sociale behoeften in plaats van alleen de vraag uit de markt (2014, p. 156). Dat is toepasselijk in het geval van de vertaling van Gormans gedicht, waarbij de uiteindelijke vertaler wat betreft haar achtergrond als vrouw van

kleur beter aansloot bij de achtergrond van de bronauteur. Maar niet alleen de achtergrond vormde een betere match, ook inhoudelijk gezien had Krieger als spokenwordartiest meer ervaring met de gehanteerde tekstvorm. Wolf stelt verder ook dat er een gelijkenis is tussen de positie van de vertaler binnen een veld en zijn of haar concrete manier van vertaling, waarbij beide aspecten evenzeer onderhevig zijn aan de machtsverhoudingen binnen het veld (2007, p. 19). In het geval van Gormangate werd deze positie van de vertaler binnen het veld en de concrete manier van vertaling uitvoerig besproken en geanalyseerd, met uiteindelijk als gevolg een verschuiving binnen de heersende (machts)structuren.

Dat de discussie rondom een vertaling zoveel los heeft gemaakt in de maatschappij, geeft niet alleen het belang van vertaling aan, maar onderstreept ook dat de processen rondom een vertaling onlosmakelijk verbonden zijn met de onderlinge verbanden tussen sociale groepen binnen diezelfde maatschappij. Volgens Heilbron en Sapiro hangt de dynamiek van vertaling af van de structuur van de ruimte waar deze ontvangen wordt, en van de manier waarop relevante tussenpersonen, in dit geval vertalers en uitgevers, de maatschappelijke behoefte vormgeven (2007, p. 93). Het feit dat de tussenpersonen de vraag vormgeven is een indicatie en bewijs van hun macht. Dit wordt tevens bevestigd door Strowe, die betoogt dat vertaalwetenschappers die onder andere onderzocht hebben hoe vertalingen worden gecreëerd, uitgegeven en verspreid, hebben geconstateerd dat vertaalprocessen en vertaalproducten sterk verband houden met belangrijke bestaande machtsstructuren (2013, p. 134). De nadruk op vertaling als de ontwikkeling of totstandkoming van machtsverhoudingen past volgens Pym ook duidelijk bij postkoloniale problematiek, vooral als het gaat om problemen met handelingsmogelijkheden van een individu en de relaties tussen verschillende culturele groepen (2014, p. 150). Het gaat er hier dan met name om dat de balans van handelingsmogelijkheden overhelt naar een kant en dus naar een groep individuen, ten koste van een andere. Baumgarten voert een soortgelijke redenering aan en stelt dat onderzoekers die deze machtsverschillen onderzoeken, dit meestal doen op het gebied van postkoloniaal, feministisch of sociologisch onderzoek, waarbij het gaat over het opleggen van ideologische waarden ten nadele van de culturen die economisch en politiek gezien minder macht hebben (2012, p. 63). Bovendien vindt volgens Baumgarten vertaling dwars door machtsverschillen

heen plaats (2012, p. 63). Vanuit deze theorieën wordt duidelijk dat het belangrijk is om de verschillende machtsverhoudingen die een rol spelen bij de selectie van vertalers inzichtelijk te maken, en in overweging te nemen bij een analyse ervan.

In dit hoofdstuk zijn de modellen en theorieën uit de Vertaalwetenschap die de basis vormen voor dit onderzoek besproken. In het volgende hoofdstuk worden een aantal onderzoeken beschreven die raakvlakken hebben met het huidige project, en die een praktische uitwerking vormen van enkele relevante theoretische benaderingen.

3. Bestaand onderzoek

3.1 Introductie

Dit hoofdstuk begint vanuit een breed en historisch perspectief op het Nederlandse vertaalveld als geheel, waarna in iedere paragraaf verder wordt ingezoomd op een onderdeel ervan, tot in de laatste paragraaf de focus op vertalers zelf ligt. In paragraaf 3.1 wordt bestaand onderzoek op het gebied van de geschiedenis van vertaling beschreven. In paragraaf 3.2. komt onderzoek op het gebied van vertaalstromen aan bod, en in paragraaf 3.3 wordt zogenaamd fondsonderzoek beschreven. In paragraaf 3.4 ligt de focus tenslotte op onderzoek naar en theorieën over vertalers.

3.2 Vertaalgeschiedenis

Een uitgebreide geschiedenis van vertaling in Nederland is te vinden in *Vertalen in de Nederlanden: Een cultuurgeschiedenis*, van Schoenaers, Hermans, Leemans, Koster, en Naaijkens (2021). In dit werk wordt een overzicht gegeven van wat er in Nederland en Vlaanderen is vertaald in de periode vanaf het jaar 500 tot 2020, hoe vertaling gedurende de eeuwen gebeurde, wie hierbij betrokken waren, en in welke mate vertalingen een belangrijke rol hebben gespeeld bij sociale en culturele veranderingen (Schoenaers et al., 2021, p. 24). In het laatste hoofdstuk door Naaijkens wordt de vertaalcultuur van 2000 tot 2020 beschreven, wat nagenoeg dezelfde periode betreft als die in dit onderzoek wordt bestudeerd. In dit hoofdstuk komen verschillende belangrijke ontwikkelingen op vertaalgebied aan bod, zoals een nieuwe Bijbelvertaling (2021, p. 545), de vertaling van medische handboeken (2021, p. 548), de standaardisering die steeds meer vorm kreeg binnen de vertaalindustrie en -opleidingen (2021, p. 549), de vergrijzing van de beroepsgroep (2021, p. 552), “nieuwe vertaalopleidingen”, en tot slot een stuk over het vertaallandschap van de 21^e eeuw, het zogenaamde “Vertalië” (2021, p. 556). Een van de punten die relevant is voor het huidige onderzoek, is de vaststelling dat uitgevers vooral behoefte hebben aan nieuwe vertalers en dat “jongere vertalers” “evident minder aan opdrachten” kwamen (2021, p. 553). In een artikel in vertaaltijdschrift *Filter* wordt de “beperkte groep” jonge vertalers in Nederland in beeld gebracht, evenals de stigmatisatie waar deze mee te maken heeft (Menkveld et al., 2020). Verder stellen Henkes en Bindervoet in een rubriek bij *NRC Handelsblad* over het Nederlandse vertaalveld: “Vertalië is een land dat erg

aan traditie is gehecht” (2007, geciteerd in Schoenaers et al., 2021, p. 559). In de discussie van de bevindingen uit het huidige onderzoek wordt beschreven of hier hetzelfde beeld uit naar voren komt (zie paragraaf 5.4). In de laatste alinea van het boek wordt door Naaijckens tevens het “aanzwellend racismedebat” in de vertaalwereld aangehaald, wat eveneens relevant is binnen de context van het huidige onderzoek (2021, p. 559). In het boek is geen specifieke aandacht voor de selectie van vertalers, wat de invalshoek van dit onderzoek dan ook relevant maakt.

Een onderzoek dat specifiek gericht is op uitgeverijen staat in een artikel van Absillis in *Stilet*, het tijdschrift van de Afrikaanse Letterkunde Vereniging (2008). In dit artikel geeft Absillis een beknopte geschiedenis van de opkomst en bloei van de publicatiegeschiedenis in Nederland en Vlaanderen, door te bespreken welke paradigma's deze academische subdiscipline hebben gevormd (2008, p. 33). Absillis beschrijft hoe ideeën uit de literatuursociologie en boekgeschiedenis van nut zijn geweest voor dergelijk onderzoek, en hoe een meer integratieve benadering deze tak van wetenschap ten goede komt. Ter verduidelijking van het “geïntegreerde paradigma”, noemt Absillis de in 2006 door Dorleijn en Van Rees samengestelde publicatie *De productie van literatuur: Het literaire veld in Nederland 1800- 2000* (2008, p. 45). De verzameling artikelen, waar tien onderzoekers aan meewerkten, wordt volgens Absillis gepresenteerd als “een synthese van recent literatuursociologisch onderzoek” (2008, p. 45). In het boek wordt een beeld geschetst “van de instituties die in de negentiende en twintigste eeuw een centrale plaats in het literaire veld innemen, in het bijzonder de kritiek, het onderwijs en de uitgeverijen” (Absillis, 2008, p. 45). Er is echter maar een enkel hoofdstuk dat specifiek is gewijd aan uitgeverijonderzoek, en waarin een “geschiedenis van het Nederlandse uitgeverijwezen in de twintigste eeuw”, en “de geschiedenis van uitgeverij J.M. Meulenhoff” in het bijzonder uiteen wordt gezet (Absillis, 2008, p. 46). Bovendien is dit hoofdstuk geschreven door een uitgever, die zelf bij uitgeverij J.M. Meulenhoff uitgeverij werkzaam was (Absillis, 2008, p. 46). Bij wijze van conclusie betoogt Absillis dat het onderzoek naar uitgeefgeschiedenis veel te winnen heeft bij een verregaandere integratie van sociologische en historische perspectieven (2008, p. 33). Hoewel bij Absillis de focus niet zozeer op vertaling ligt, komt de waarde van een sociologische benadering van de uitgeefpraktijk hier

wel duidelijk naar voren, wat eveneens een belangrijk onderdeel vormt van het huidige onderzoek.

3.3 Vertaalstromen

Een ander onderzoek dat componenten bevat die raakvlakken hebben met het huidige onderzoek, is *How books travel* (2015) van Franssen, een doctoraalscriptie over vertaalstromen en de praktijken van Nederlandse acquirerend redacteurs en New Yorkse literair scouts in de periode van 1980 tot 2009. In dit onderzoek beschouwt Franssen vertalingen en vertaalstromen als “de uitkomsten van een proces waarin allerlei actoren, zoals redacteurs, uitgevers, literair agenten, scouts en vertalers betrokken zijn” (2015, p. 186). Franssen beoogt met behulp van zijn onderzoek om “dit proces en de vertaalstromen die daaruit voortkomen te ontvouwen en zo tot een sociologisch geïnformeerd begrip te komen” van de manier waarop vertalingen in de praktijk tot stand komen (2015, p. 186). Net als in het huidige onderzoek, kijkt Franssen naar verschillende actoren in het literaire veld en specifiek naar vertaalde literatuur, en tracht hij zijn bevindingen vanuit een sociologisch kader te verklaren. In hoofdstuk 4 van zijn boek analyseert Franssen de besluitvormingsprocessen van redacteurs in het transnationale literaire veld (2015, p. 85). Franssen kenmerkt het Nederlandse literaire veld als een klein maar sterk geïnternationaliseerd literair veld (2015, p. 85). Op basis van een kwantitatieve analyse van de structuur van dit veld en interviews met redacteurs werkzaam in Nederland, onderzoekt Franssen hoe redacteurs besluiten welke boeken op de wereldmarkt zij besluiten te kopen voor vertalingen (2015, p. 86). Na het in kaart brengen van deze redacteurs en hun respectievelijke uitgevers in het Nederlandse literaire veld, vraagt Franssen hen hoe zij interessante nieuwe boeken vinden, welke criteria zij gebruiken om een boek te beoordelen, en hoe dit acquisitieproces georganiseerd is (2015, p. 86). Wat Franssen doet in zijn onderzoek, kan eigenlijk gezien worden als een parallel met dit onderzoek, waarbij het verschil is dat hij de besluitvormingsprocessen bij uitgevers onderzoekt die plaatsvinden bij de selectie van boeken, dus voordat het selectieproces van een vertaler plaatsvindt. Beide onderzoeken verschillen wel wat betreft de vertaalrichting, aangezien Franssen zich richt op vertaling vanuit het Nederlands, en dit onderzoek gericht is op vertaling vanuit het Engels naar het Nederlands. De uitkomsten van beide onderzoeken kunnen eventueel als aanvulling op elkaar dienen, waarbij het doel is

om een completer beeld te geven van de vertaalmarkt binnen het Nederlandse literaire veld in enigszins opeenvolgende periodes.

3.4 Fondsonderzoek

Een andere invalshoek voor het onderzoeken van het werk van uitgeverijen is te vinden in het proefschrift met als titel *Weten wat er in de wereld te koop is* (Van Voorst, 1997). Hierin onderzoekt Van Voorst vier Nederlandse uitgeverijen en hun vertaalde titels in de periode van 1945 tot 1970. Heilbron typeert het werk van Van Voorst als een informatief boek “over de rol van boekvertalingen in het naoorlogse uitgeverswezen” (1998, p. 57). Met het onderzoek tracht Van Voorst twee onderdelen in kaart te brengen: “het functioneren van de uitgeverij in het algemeen en de ontwikkelingen na 1945”, en “de internationale culturele oriëntatie van Nederlandse uitgeverijen na 1945” (1997, p. 3). Om dit te kunnen realiseren is het noodzakelijk om “het titelaanbod van uitgeverijen in kaart te brengen (Van Voorst, 1997, p. 3). Dit geheel van uitgegeven titels van een uitgeverij wordt dan ook gehanteerd als de definitie van fondsonderzoek. Voor het verzamelen van de data van het huidige onderzoek is een soortgelijke benadering gebruikt, maar dan door alle uitgegeven, vertaalde titels van het Engels naar het Nederlands in een bepaalde periode in kaart te brengen, zonder vooraf een selectie te maken van uitgeverijen. Volgens Heilbron is Van Voorts werk tevens meer “opgezet als uitgeverij- dan als vertaalgeschiedenis” (1998, p. 58). Van Voorst zelf stelt dat de doelstellingen van haar onderzoek “een beschrijving van ‘de’ Nederlandse uitgeverij” behelzen. Het huidige onderzoek richt zich noch op de geschiedenis van de uitgeverij, noch op die van vertaling, maar met de gehanteerde werkwijze en de te verzamelen data is het doel gelijkaardig, namelijk een beschrijving van Nederlandse uitgeverijen, die specifiek gericht is op de selectiemechanismen die uitgevers hanteren bij de selectie van vertalers.

3.5 Focus op de vertaler

In een onderzoek uit 2008 door Humbeek, Smink, en Vandebroek wordt een “culturele veldanalyse” die in 2006 door Humbeek is gemaakt, gecombineerd met de gegevens uit interviews met “negen vooraanstaande uitgevers in Nederland en Vlaanderen” (2008, p. 5). Dit onderzoek geeft een beeld van hoe literair vertalers zelf het vertaalveld ervaren, maar ook van de opvattingen die uitgevers hebben over de positie van literair vertalers. Het Nederlandse en

Vlaamse literaire vertaalveld wordt derhalve vanuit twee verschillende perspectieven belicht. De namen van Nederlandse uitgeverijen die in Humbeek et al. geïnterviewd zijn, komen ook terug in het huidige onderzoek. Een van de vragen die bij Humbeek et al. aan uitgevers gesteld is en relevant is voor het huidige onderzoek, is de vraag hoe uitgevers op zoek gaan naar literair vertalers (2008, p. 19). Uit de antwoorden op deze vraag wordt duidelijk dat “[a]lle geïnterviewde uitgevers werken met een vaste pool van vertalers” en “bij voorkeur een vaste vertaler aan een auteur” koppelen (2008, p. 19). Deze bevinding geeft het beeld van een vastomlijnde en gesloten structuur van het vertaalveld, waarin een kleine groep mensen deze vaste samenstelling van het veld tevens in stand houdt. Humbeek et al. stellen vervolgens wel dat “iedere uitgever van tijd tot tijd op zoek moet van een beschikbare vertaler” (2008, p. 19). Om deze te vinden, gaan uitgevers volgens Humbeek et al. “in eerste instantie te rade bij andere vertalers en bij collega’s; het via-via circuit dus” (2008, p. 20). Hiermee kan gesteld worden dat zelfs als er nieuwe vertalers nodig zijn, deze gezocht worden via reeds bestaande netwerken, en er niet buiten deze grenzen wordt gekeken, wat de perceptie van een gesloten wereld en het gebrek aan diversifiëring van het veld in stand houdt. De onderzoekers stellen vast dat slechts een “enkele” uitgever “creatieve methodes” toepast om aan nieuwe vertalers te komen, door bijvoorbeeld “namen van vertalers in boeken in de boekhandel” op te zoeken, door contact op te nemen met een ambassade, of door het bezoeken van een “presentatie van een literair themanummer over Turkije” om aan een Turkse vertaler te komen (2008, p. 20). Deze bevindingen versterken het beeld dat er behoefte is aan een diverser vertalersbestand, maar dat er blijkbaar geen structurele werkwijzen zijn waarmee dit kan worden bewerkstelligd.

Op een paragraaf in Humbeek et al. na, wordt er in geen van bovenstaande onderzoeken uitgebreid aandacht besteed aan hoe vertalers geselecteerd worden door uitgevers. Dit vormt een onderbouwing voor de relevantie van en behoefte aan het huidige onderzoek. Een artikel waarin de persoon van de vertaler wel ter discussie wordt gesteld, is Susam-Saraevas zogenaamde *provocation piece* in het tijdschrift *Translation Studies* (2021a). In dit artikel wordt ingegaan op de vraag wie bepaalde teksten zou mogen vertalen. Susam-Saraeva bespreekt hierin de moeilijkheden die voorkomen bij het vertalen van teksten die

gebaseerd zijn op zogenaamde ervarings- en lichamelijke kennis (2021a, p. 84). Persoonlijke verhalen bevatten volgens Susam-Saraeva vaak dergelijke kennis, en daarom roept de interpretatie en weergave ervan in vertaling controversiële vragen op (2021a, p. 85). De belangrijkste daarvan is of het nodig is dat vertalers levenservaringen hebben die overeenkomen met die van de bronauteurs van het werk dat ze vertalen (2021a, p. 85). Hoewel dit artikel is geschreven voordat Gormangate plaatsvond, kan deze vraag gebruikt worden om de knelpunten te illustreren die in de discussie over de selectie van de vertaler van Gormans gedicht naar voren zijn gekomen. Bij ervaringskennis speelt immers de culturele achtergrond van een vertaler een duidelijke rol. Susam-Saraeva stelt verder dat vergelijkbare kwesties aan de orde zijn gesteld in recente berichtgeving over andere producten uit de culturele sector, bijvoorbeeld in de theater-, film en literatuurwereld (2021a, p. 85). Door middel van deze vergelijking trekt Susam-Saraeva de ontwikkelingen op het gebied van diversiteit van het vertaalveld door naar de culturele sector als geheel, wat het belang van diversiteit alleen maar groter en duidelijker maakt. Met het bestaan in Nederland van de “Code Diversiteit & Inclusie”, een gedragscode die is ontwikkeld om de “cultuursector meer inclusief” te maken, kan gesteld worden dat het belang hiervan inmiddels is vastgesteld. In haar conclusie pleit Susam-Saraeva bovendien voor het erkennen van het belang van verschillende soorten kennis, in plaats van slechts prioriteit te geven aan kennis die geassocieerd wordt met cultureel kapitaal, zoals deze binnen de veldtheorie in paragraaf 2.3.1 beschreven wordt (2021a, p. 92). De vragen in Susam-Saraevas artikel vormen in feite een illustratie van de kwesties die de basis vormen voor de discussie die later op gang komt naar aanleiding van de selectie van de vertaler van Gormans gedicht.

In een antwoord op de reacties op haar *provocation piece*, stelt Susam-Saraeva dat uit de meeste reacties duidelijk wordt dat de uitgeverijsector in het Westen gehekelde wordt, evenals het verouderde beleid dat deze voert, en de uitsluiting van personen en de blinde vlekken die hierin bestaan (2021b, p. 359). Een van de reacties op Susam-Saraeva komt van Chakraborty, die stelt dat de machtsverschillen die zijn ontstaan door de gecombineerde werking van kolonialisme en kapitalisme tegenwoordig overal ter discussie worden gesteld, en dat het slechts een kwestie van tijd was voordat deze brandende kwesties de kunst van

vertaling zouden bereiken (2021). Deze reactie toont het bestaan aan van problematische machtsverschillen binnen de vertaalwereld, maar ook het belang van de analyse hiervan. Wat begon als een ethisch debat over individuele vertalers is volgens Susam-Saraeva opgegaan in de huidige wijdverspreide discussie over deze machtsverhoudingen (2021b, p. 359). Chakraborty geeft verder aan dat gemarginaliseerde creatieve beoefenaars en hun groeiende publiek belangrijk worden in een mondiaal uitgeversregime dat wordt gecontroleerd door een dominante minderheid die de meerderheid heeft in kwesties van vertegenwoordiging (2021). Hiermee concretiseert Chakraborty de specifieke machtsverhoudingen en legt hij de verbanden tussen de verschillende sociale groepen bloot. Deze problematische verhoudingen zijn reeds in paragraaf 2.5 aan de hand van de theorieën van Heilbron en Sapiro, Pym, Strowe en Wolf uiteengezet. In tegenstelling tot de gevestigde overtuigingen binnen de vertaalwetenschap tonen de gebeurtenissen rondom Gormangate volgens Susam-Saraeva de zichtbaarheid en verantwoordelijkheid van literair vertalers en hun redacteurs en uitgevers aan, meer dan van andere professionals binnen de vertaal- en tolksector (2021b, p. 359). Volgens Susam-Saraeva ging het binnen de literaire vertaalwereld niet zozeer over wie mag vertalen of wie een ander mag vertegenwoordigen, maar verschoof het debat al snel naar de vraag wie er überhaupt wordt vertaald of vertegenwoordigd, een vraag die beschouwd wordt als een cruciale voorloper van de voorgaande vraag (2021b, p. 359). Uit deze reacties wordt wel duidelijk dat er behoefte is aan het nader bekijken van de werkwijzen binnen de uitgeverijsector.

Critici die de vervanging van Rijneveld onterecht vonden, gingen vaak in op de vraag wie er mag vertalen, en dan met name op de kleur van de vertaler. In het Spaanse *El País* wordt Deul bijvoorbeeld verweten dat zij stelt dat een zwarte dichter alleen vertaald kan worden door een andere zwarte dichter (Barrios, 2021). Barrios noemt dit een symptoom van een nieuwe en dodelijke censuur (2021). Barrios stelt ook dat het voor Deul niet ging om de kwaliteit van de vertaling, maar om de identiteit en huidskleur van de vertaler (2021). Volgens Kotze en Strowe dreigen echter met de focus op de wie-vraag, andere belangrijke vragen over gezag, besluitvorming en machtsdynamiek ondergesneeuwd te raken (2021). De kwesties van besluitvorming en machtsdynamiek liggen eveneens ten grondslag aan het huidige onderzoek. Volgens Barrios is de logica van Deul dat alleen witte mensen witte mensen kunnen vertalen,

alleen vrouwen vrouwen kunnen vertalen, en alleen transpersonen transpersonen kunnen vertalen (2021). Maar deze retoriek doet geen recht aan de kwestie waar Deul over schrijft. Dit wordt bevestigd door Kotze en Stowe, die stellen dat door het taalgebruik in het debat rondom Gormangate enkele van de institutionele en sociale effecten, en relevante machtsstructuren worden verborgen (2021). Er zijn echter tal van reacties waarin Deuls argument wel wordt begrepen, zoals in een artikel in *The New York Times* waar Gormangate wordt beschreven als een debat in Europa dat het gebrek aan diversiteit in de wereld van het literair vertalen heeft blootgelegd (Marshall, 2021). Het gepercipieerde gebrek aan diversiteit in de literaire vertaalwereld is eveneens een onderdeel dat aan bod komt in de analyse van de gegevens uit dit onderzoek.

In dit hoofdstuk wordt duidelijk dat er verschillende onderzoeken zijn gedaan naar de geschiedenis van vertaling in Nederland, naar uitgeverijen, vertaalstromen, en de positie van literair vertalers. Er is echter geen onderzoek gedaan naar hoe vertalers worden geselecteerd. In een provocatief artikel over wie wat mag vertalen, wordt deze selectie echter wel discussie gesteld. Deze discussie vormt de basis voor de kwantitatieve en kwalitatieve methodes die in dit onderzoek gehanteerd zijn, en die in het volgende hoofdstuk worden beschreven.

4. Methode: een combinatie van bibliografisch onderzoek en vragenlijsten

4.1 Introductie: Overzicht methodologische benadering

Om de hoofdvragen van dit onderzoek te beantwoorden (welke literatuur er in Nederland van het jaar 2000 tot het jaar 2022 van het Engels naar het Nederlands is vertaald, bij welke uitgeverijen dit is gebeurd, en hoe vertalers door uitgevers worden gekozen) zijn twee methodes gebruikt. Voor het beantwoorden van de eerste twee deelvragen is bibliografische data van de Koninklijke Bibliotheek (hierna: KB) opgevraagd. Met deze data is het mogelijk om een kwantitatieve analyse uit te voeren van welke titels er vertaald zijn heeft in de betreffende periode. Tevens is het mogelijk om hiermee de vraag te beantwoorden bij welke uitgevers dit gebeurd is. Naast dat hier al verschillende conclusies aan te verbinden zijn, is ook de keuze gemaakt om de uitgevers te benaderen waar het grootste gedeelte van de titels is uitgegeven, met het verzoek of zij een aantal vragen zouden willen beantwoorden over hoe vertalers worden geselecteerd. Door de combinatie van een samengesteld corpus van bibliografische gegevens en vragenlijsten, is het mogelijk om een kwantitatief overzicht van een bepaalde periode te geven. Hieruit kunnen bepaalde conclusies worden getrokken en kunnen verklarende hypothesen voor de redenen van de patronen binnen de data worden geformuleerd. Met de interviewgegevens is het mogelijk de kwantitatieve analyse kwalitatief te verrijken en de institutionele processen die tot deze publicatiepatronen hebben geleid nader te onderzoeken. Dit geeft het onderzoek tevens een collaboratieve insteek. Dit is in lijn met wat Saldanha en O'Brien schrijven over nieuwe ontwikkelingen in onderzoek waar mensen bij betrokken worden (2014, p. 150). Hierbij is het doel om de bijdragen aan het onderzoek van de uitgevers te erkennen en te benadrukken dat, om het onderzoek geldig te laten zijn, zij volledig geïnformeerde belanghebbenden zijn wier toestemming vrij en herroepbaar is (Saldanha en O'Brien, 2014, p. 150). De combinatie van de twee onderzoeksmethoden geeft het onderzoek een stevigere basis om de resultaten te kunnen onderbouwen en hier conclusies aan te kunnen verbinden.

In paragraaf 4.2 wordt het bibliografische onderzoek nader toegelicht. Hoe de data verzameld zijn, is terug te vinden in 4.2.1, hoe de data verwerkt zijn, is uiteengezet in 4.2.2, en in 4.2.3 wordt beschreven hoe de data geanalyseerd zijn. Vervolgens wordt in 4.3 de vragenlijst

nader toegelicht, waarbij in 4.3.1 de selectie van de onderzoekspopulatie wordt beschreven, in 4.3.2 het ontwerp en de pilot van de vragenlijst worden behandeld, en in 4.3.3 de analyse van de data uit de vragenlijsten. Tenslotte bevat paragraaf 4.4 informatie over hoe beide datasets gecombineerd zijn en hoe de enquête is uitgevoerd.

4.2 Bibliografisch onderzoek: Publicatiedata

4.2.1 Verzameling van data

Hoewel er verschillende potentiële bronnen voor een bibliografische studie bestaan, zoals de *Index Translationum*, een database van boekvertalingen van UNESCO (*Index Translationum*, z.d.), en de bibliografische databank *Worldcat* (2022), zijn deze niet bruikbaar voor het huidige onderzoek, omdat de gegevens ofwel niet actueel, ofwel niet goed toegankelijk zijn. Voor dit onderzoek zijn de benodigde gegevens verkregen via de afdeling Dataservices van de KB. Zij leverden op verzoek een lijst van literaire titels die van het Engels naar het Nederlands zijn vertaald en in de periode van 2000 tot 2022 zijn gepubliceerd, inclusief metadata. Deze lijst bevat 48 497 titels en vormt de basis voor het huidige onderzoek.

4.2.2 Verwerking van data

De KB leverde de gevraagde data aan in een CSV-bestand dat eerst is geconverteerd naar een Excelbestand. Vervolgens zijn de data handmatig opgeschoond, aangevuld en verbeterd. Er stonden 4 214 regels in het bestand die te weinig informatie bevatten; er ontbraken hierin bijvoorbeeld zowel titel als schrijver, waardoor het lastig, zo niet onmogelijk, werd om de data aan te vullen. Deze regels zijn uiteindelijk uit het bestand verwijderd. Verder stonden er ook 19 029 dubbele waarden in. Hierbij ging het om herdrukken van dezelfde titels. Om de data schoon te houden zijn tevens alle herdrukken verwijderd, zodat iedere vertaling door dezelfde vertaler eenmaal wordt meegeteld. Verder zijn eveneens veel namen van vertalers en schrijvers aangevuld en bijgewerkt om de data op te schonen en te stroomlijnen. Hierbij kan gedacht worden aan verschillende schrijfwijzen voor dezelfde namen van schrijvers, vertalers, uitgeverijen, maar ook aan typfouten en spaties in de cellen. Nadat de data zijn

opgeschoond, bleven er 25 254 titels over. Op dit aantal is het uiteindelijke onderzoek verder gebaseerd¹.

Bij het bekijken van de dataset wordt echter duidelijk dat er in de kolom 'Uitgever' veel namen staan die zogenaamde imprints blijken te zijn. Dit zijn namen van fondsen binnen uitgeverijen, oftewel delen van het geheel van uitgaven van een uitgeverij. Door middel van deskresearch in de vorm van het raadplegen van de websites van de verschillende uitgevers, was het mogelijk om verschillende imprints te verbinden aan de uitgeversgroepen of moederbedrijven waar deze onder vallen. In de onderzochte periode hebben bovendien meerdere fusies en overnames plaatsgevonden, waardoor bepaalde fondsen afgestoten of juist aangekocht werden, en sommige imprints of uitgevers opgingen in andere uitgeverijen, en zodoende grotere uitgeversgroepen werden gecreëerd. Hierom is een extra kolom toegevoegd aan de dataset van de KB, met de naam 'Moederbedrijf/ Uitgeversgroep'. Op deze manier is het nog steeds mogelijk om te zien onder welke naam de betreffende titels uitgegeven zijn, maar is het ook mogelijk om een duidelijker overzicht te creëren vanuit het versnipperde geheel van de vele imprints en uitgeverijen. Nadat er een uitgebreid onderzoek is gedaan naar welke uitgeverij onder welk moederbedrijf of welke uitgeversgroep valt, was het mogelijk om daar de aantallen vertaalde werken aan te verbinden.

De beperkingen van de dataset bestaan uit het feit dat 4 214 van de regels die door de KB zijn aangeleverd buiten beschouwing zijn gelaten, omdat daarin veel gegevens ontbreken. Verder zijn uitgeverijen die minder dan 100 boeken hebben uitgegeven niet meegenomen in de analyse, omdat de impact van deze data op de cijfers verwaarloosbaar is, maar de verwerking ervan onnodig veel tijd zou kosten. Tenslotte staat bij 285 titels de KB zelf vermeld als uitgever; hierbij gaat het om boeken die zo oud zijn dat er geen auteursrecht meer op rust. Deze titels zijn eveneens buiten beschouwing gelaten; ook deze aantallen zullen vrijwel geen invloed hebben op de cijfers die het vertaallandschap weergeven.

¹ De gebruikte dataset te groot is om als bijlage aan dit onderzoek toe te voegen. Geïnteresseerden kunnen een e-mail naar de onderzoeker sturen om deze dataset op te vragen, via n.e.h.ghazlane@students.uu.nl.

4.2.3 Analyse van data

Nadat de data van de KB zijn opgeschoond en aangevuld, zijn vervolgens hiermee in Excel draaitabellen gemaakt, zodat de data aan de hand van verschillende parameters kunnen worden bekeken. Met behulp van deze draaitabellen is het bijvoorbeeld mogelijk om per uitgeversgroep of moederbedrijf de aantallen titels in cijfers inzichtelijk te maken. Ditzelfde geldt voor het inzichtelijk maken van het aantal uitgegeven titels per uitgever, maar ook voor de aantallen vertalingen per vertaler. Ook is het hiermee mogelijk om de aantal gepubliceerde titels per jaar te tonen. De draaitabellen kunnen op alfabetische volgorde worden gesorteerd, maar ook op aantallen. Op deze manier is het mogelijk om inzicht te krijgen in de patronen binnen de data en deze op verschillende wijzen te bekijken. De meeste aandacht gaat hierbij uit naar de aantallen titels die per uitgever, uitgeversgroep en vertaler gepubliceerd zijn. Deze data maakt het mogelijk om antwoord te geven op de eerste onderzoeksvragen: welke vertalers welke titels hebben vertaald van 2000 tot 2022, en bij welke uitgevers dit is gebeurd.

4.3 Vragenlijst

Om de kwantitatieve data van de KB aan te vullen, is ervoor gekozen om tevens kwalitatieve data te genereren en toe te voegen aan het onderzoek. Hierbij is gekozen voor de verwerking van antwoorden uit een vragenlijst. Op deze manier wordt het kwantitatieve deel van het onderzoek, in de vorm van bibliografische data, aangevuld met kwalitatieve data, in de vorm van de antwoorden op de vragenlijst. Zo kan er bekeken worden of er verbanden te leggen zijn tussen de bibliografische data en de antwoorden op de vragenlijsten, om zo de gecombineerde data te duiden en onderbouwen. De analyse is gebaseerd op de antwoorden van 10 respondenten die tot de relevante onderzoekspopulatie behoren en de vragenlijst volledig ingevuld hebben.

4.3.1 Selectie van onderzoekspopulatie

Om te bepalen welke uitgeverijen het beste benaderd kunnen worden voor het invullen van de vragenlijsten, is uiteraard het aantal titels dat zij uitgegeven hebben van belang. Met behulp van de data van de KB wordt evident bij welke uitgevers de meeste vertalingen zijn uitgebracht, wat een degelijke onderbouwing vormt voor de keuze om juist deze uitgevers te benaderen. Het betreft immers geen lijst met een willekeurige of steekproefsgewijze populatie,

maar een concrete benadering van degenen bij wie in de betreffende periode van 22 jaar de meeste vertalingen zijn geproduceerd. Dit komt de koppeling van de kwantitatieve data aan de kwalitatieve data ten goede, wat de bevindingen en conclusies van het onderzoek bekrachtigt. Tevens verhoogt dit de algehele betrouwbaarheid en geldigheid van de gegenereerde onderzoeksresultaten. Saldanha en O'Brien beschrijven vier soorten fouten die regelmatig voorkomen bij onderzoeken waarbij vragenlijsten ingezet worden (2014, p. 153). De eerste gaat over een fout wat betreft dekking, wat wil zeggen dat een deel van de te onderzoeken populatie niet in het onderzoek is inbegrepen (2014, p. 153). Saldanha en O'Brien noemen de selectie van een geschikte groep participanten de belangrijkste uitdaging bij het gebruik van vragenlijsten als onderzoeksmethode (2014, p. 153). Door de manier waarop de data verzameld is, is echter vanzelf duidelijk geworden welke uitgevers belangrijk zijn voor het invullen van de vragenlijsten, dus de zorg omtrent het opstellen van een geschikte selectie deelnemers is hiermee weggenomen. De tweede soort fout die voorkomt, is dat sommige delen van de populatie een grotere kans hebben om in het onderzoek te worden inbegrepen vergeleken met andere (2014, p. 153). In dit geval is het duidelijk dat de meeste boeken zijn vertaald bij aantal grote uitgevergroepen, dus in die zin wordt er minder aandacht besteed aan de kleinere uitgeverijen, simpelweg omdat die minder vaak in de lijst voorkomen. Dit zou als een tekortkoming gezien kunnen worden, omdat de mening van de kleine uitgeverijen hierdoor waarschijnlijk niet naar voren komt. Maar uiteindelijk gaat het erom dat de uitgevers die de meeste vertalingen hebben uitgegeven een reactie geven op de vragen rondom de selectie van een vertaler, dus is het acceptabel dat de kleinere uitgevers wellicht niet genoeg aan het woord komen.

Aan de hand van de bibliografische data is vastgesteld bij welke moederbedrijven en/of uitgevergroepen de meeste vertaalde titels zijn uitgegeven. Deze uitgeverijen zijn telefonisch benaderd met de vraag wie er binnen elk bedrijf verantwoordelijk is voor de selectie van vertalers. Aangezien er bij de meeste moederbedrijven of uitgevergroepen verschillende uitgevers of fondsen ondergebracht zijn, werd er tijdens de telefoongesprekken met medewerkers regelmatig gewezen op deze splitsing, en het feit dat elk onderdeel eigen redacties en werkwijzen heeft. Daarom zijn de verschillende uitgevers of fondsen binnen deze

uitgeverijen ook nog apart benaderd. In twee gevallen werden de namen van verantwoordelijke personen verstrekt, maar in de meeste gevallen werd verwezen naar een algemeen e-mailadres waar het verzoek tot het invullen van de vragenlijst naartoe gestuurd kon worden. Verder is ook via Google en LinkedIn gericht gezocht naar namen van redacteurs of acquirierend redacteurs bij de uitgevers of uitgeversgroepen en is ook naar hen een e-mail gestuurd met het verzoek om de enquête in te vullen. Dit zoekproces resulteerde uiteindelijk in 27 e-mails richting de acht uitgevers of uitgeversgroepen die de meeste titels op hun naam hebben staan volgens de gebruikte dataset, namelijk 21 183 van het totale aantal van 25 254 vertaalde titels, oftewel 83,9 % van het totaal uit de gebruikte dataset. De begeleidende tekst in de e-mails richting de uitgeverijen, met een op iedere uitgever of uitgeversgroep afgestemde tekst, is te vinden in bijlage 1 (zie paragraaf 8.1). Vanuit deze e-mail konden deelnemers via een link doorklikken naar de vragenlijst. Om het bereik van de enquête te vergroten zijn tevens e-mails gestuurd naar verschillende instanties die werken met uitgevers en/of vertalers. Via het ELV is een oproep geplaatst op zowel hun website als hun Twitteraccount. Verder is een oproep geplaatst in de Facebookgroep genaamd Vertalerskoffiehoek, en is de Auteursbond via e-mail benaderd met het verzoek om de enquête te distribueren. Ook is het verzoek voor het invullen van de vragenlijst via de LinkedInpagina van de onderzoeker geplaatst en is deze twaalf keer gedeeld, dit heeft 1 654 impressies opgeleverd, dat is het totale aantal keren dat de bijdrage is verschenen.

4.3.2 Ontwerp en pilot van vragenlijst

De vragenlijst is opgezet in Qualtrics, de online enquêtetool die binnen de Universiteit Utrecht wordt gebruikt voor het opzetten van enquêtes, het verzamelen van data en het analyseren van gegeven antwoorden. Door het gebruik van deze tool zijn ook zaken als privacy en veiligheid van de gegevens goed geregeld. De vragenlijst begint met een welkomsttekst, waarin de inhoud en het doel van het onderzoek worden beschreven en waarin wordt aangegeven wie het onderzoek verricht, in het kader waarvan het wordt uitgevoerd, en wie de onderzoeksbegeleiders zijn. Verder worden in deze tekst de zaken rondom persoonsgegevens, dataopslag, privacy en de rechten van deelnemers uiteengezet. Hierin wordt ook vermeld waar deelnemers met eventuele vragen of klachten terecht kunnen. Deelnemers kunnen pas

doorgaan met de vragenlijst als zij aangeven dit begrepen te hebben en toestemming geven om hun antwoorden te gebruiken voor wetenschappelijk onderzoek. De vragenlijst is zo kort mogelijk gehouden, om de tijdsinvestering die van deelnemers gevraagd wordt zoveel mogelijk beperkt te houden. Bij elke vraag is aangegeven de hoeveelste vraag van het totaal het betreft, en tevens staat bovenaan elke pagina een voortgangsindicator, zodat deelnemers ten alle tijden kunnen zien hoe ver ze zijn met het beantwoorden van de vragen en het overzicht kunnen behouden. De welkomsttekst en vragen vooraf zijn te vinden in bijlage 2, paragraaf 8.2, de vragenlijst zelf is te vinden in bijlage 3, paragraaf 8.3.

Bij het opstellen van de enquête was de belangrijkste overweging hoe elke vraag zou helpen bij het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Dit is wat Saldanha & O'Brien de belangrijkste overweging noemen bij het bepalen van welke vragen er in de vragenlijst opgenomen dienen te worden (2014, p. 153). Het doel van de vragenlijst is dan ook om inzicht te verkrijgen in hoe uitgevers vertalers selecteren, om zo de laatste onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden. Om de gewenste gegevens van de uitgeverijen zo goed mogelijk uit te vragen, zijn de vragen in de vragenlijst zorgvuldig samengesteld. Bij het opstellen van de vragen werd het duidelijk dat er in de vraagstelling niet direct gevraagd moest worden naar een selectieprocedure en hoe deze eruit zag, maar dat dit op een andere manier bevroegd moest worden. Dit is belangrijk zodat uitgevers niet het idee zouden krijgen dat het onderzoek draait om een kwaliteitsbeoordeling van werkprocessen die al dan niet geformaliseerd of gestructureerd zijn, maar om het in beeld krijgen van de overwegingen die een rol spelen bij de selectie van een vertaler. Er zijn in de enquête geen vragen opgenomen over persoonsgegevens, aangezien deze niet relevant zijn voor het onderzoek. Dit komt de anonimiteit ten goede, aangezien het er alleen om gaat welke uitgeverij een rol speelt en niet welke persoon.

De vragenlijst begint met drie algemene vragen vooraf; bij welke uitgever de deelnemer werkzaam is, in welk genre de boeken van deze uitgeverij horen, en of de deelnemer toestemming geeft voor het noemen van de uitgeverij is de bevindingen van dit onderzoek. (Zie ook bijlage 2 in paragraaf 8.2.) Hierna volgen acht inhoudelijke vragen over de selectie van vertalers. In de eerste helft van de enquête wordt gevraagd of de uitgever werkt met een vast

vertalersbestand, hoe uitgevers aan nieuwe vertalers komen, of uitgevers hun vertalersbestand zouden willen vergroten, en welke overwegingen een rol spelen bij de selectie van een vertaler. Met deze vragen wordt dieper ingegaan op het selectieproces, om de overwegingen die daar een rol bij spelen zo duidelijk mogelijk te krijgen. Vervolgens wordt het onderwerp diversiteit geïntroduceerd en volgen vragen over hoe de uitgeverij hierover denkt en hiermee omgaat. De benadering van de deelnemers bestaat met deze vragenlijst uit een kwantitatief deel, waarbij de antwoorden op gesloten vragen met percentages geduid kunnen worden, maar ook uit een kwalitatief deel, bestaande uit de antwoorden op open vragen. Bij de gesloten vragen wordt steeds door middel van een tekstvak de ruimte geboden om antwoorden toe te lichten, om op die manier zoveel mogelijk informatie over de gemaakte keuzes te bevragen/achterhalen. Bij het gebruik van vooraf gedefinieerde antwoorden waaruit deelnemers kunnen kiezen, bestaat volgens Saldanha en O'Brien het risico dat geen van de opties het juiste antwoord is voor een deelnemer (Saldanha en O'Brien, 2014, p. 157). Om dit risico te beperken, is daarom bij deze vragen gebruik gemaakt van tekstvakken waarin deelnemers hun antwoorden kunnen toelichten. Verder is gebruik gemaakt van filtervragen, zodat deelnemers de vragen kunnen overslaan die niet op hen van toepassing zijn en door kunnen met de op hen van toepassing zijnde vragen (Saldanha & O'Brien, 2014, p. 154).

Om de relevantie en invulling van de vragen te testen, is een pilot met de vragenlijst uitgevoerd met twee literair vertaler. Idealiter zou de pilot uitgevoerd moeten worden met deelnemers die uit de onderzoekspopulatie komen, maar dan zouden de antwoorden helaas niet gebruikt kunnen worden voor het onderzoek zelf. Om deze reden is ervoor gekozen om de pilot met deze literair vertalers te doen, personen die de uitgeverij kennen en hier tevens veel ervaring mee hebben en daarom een waardevolle input konden leveren. Aan de hand van hun input is de formulering van de eerste drie inhoudelijke vragen gewijzigd, om zoveel mogelijk aan te kunnen sluiten op de praktijk binnen uitgeverijen.

4.3.3 Analyse data

De antwoorden uit de vragenlijsten zijn anoniem verwerkt. De reden hiervoor is dat de helft van de deelnemende uitgeverijen bij de derde vraag van de vragen vooraf, de optie heeft aangevinkt waarbij ze geen toestemming geven voor het noemen van de uitgeverij in de

bevindingen van dit onderzoek (zie bijlage 2, paragraaf 8.2). Voor het doel van dit onderzoek is de verwerking van persoonsgegevens verder ook niet relevant; het gaat om de uitgevers als vertegenwoordigers van de uitgeversbranche, en niet specifiek om de personen die hier invulling aan geven. Om die reden worden in de analyse van de data geen antwoorden van deelnemers aan specifieke uitgevers gelinkt. De data uit de vragenlijst zijn tevens geanalyseerd met behulp van de Qualtrics enquêtetool. Met deze tool zijn de antwoorden op de gesloten vragen gekwantificeerd. De kwantificatie van de antwoorden is bijvoorbeeld zichtbaar gemaakt in staafdiagrammen. De antwoorden op de open vragen zijn handmatig geanalyseerd, waarbij dezelfde of soortgelijke antwoorden in kaart zijn gebracht. Dit is gebeurd met behulp van de rapportage van Qualtrics die in pdf-formaat is gedownload, en waarin gelijksoortige antwoorden met dezelfde kleuren zijn gemarkeerd om ze te categoriseren, en waar mogelijk te kwantificeren. Antwoorden die vaker zijn gegeven hebben dan dezelfde kleur gekregen, op die manier is het mogelijk om duidelijkheid en structuur in de gegeven antwoorden aan te brengen en patronen weer te geven.

4.4 Combinatie datasets

Door de twee datasets (de bibliografische data en de antwoorden uit de vragenlijst) naast elkaar te leggen, kan bekeken worden of de antwoorden uit de vragenlijst overeenkomen met het beeld wat naar voren komt vanuit de bibliografische gegevens. Op deze manier vindt er een verificatie plaats en kan er een vergelijking gemaakt worden tussen de patronen die uit de bibliografische data af te leiden zijn en de antwoorden van de uitgevers. Hiermee kan bekeken worden of de patronen uit de bibliografische data zijn te verklaren aan de hand van de antwoorden uit de vragenlijst.

5. Analyse en bevindingen

5.1 Introductie

In paragraaf 5.2 volgt een analyse van de data uit het bibliografische deel van dit onderzoek. In paragraaf 5.3 staat een analyse van de antwoorden uit de vragenlijst, waarbij 5.3.1 een analyse bevat van het kwantitatieve gedeelte van de vragenlijst, en 5.3.2 een analyse van het kwalitatieve gedeelte. De percentages in dit onderzoek zijn afgerond op een tiende achter de komma.

5.2 Analyse bibliografische data KB

5.2.1 Data betreffende uitgevers

Door middel van het kwantitatief inzichtelijk maken van de data van de KB, kan er een inventarisatie gemaakt worden van het uitgeverslandschap in Nederland. Op deze manier wordt inzichtelijk gemaakt welke aantallen van het Engels naar het Nederlands vertaalde titels er van 2000 tot 2022 bij welke uitgeverij zijn uitgegeven. Bij het bekijken van deze data blijkt dat de meeste titels bij een klein aantal uitgevers(groepen) is uitgebracht (zie Tabel 1). Uit de data blijkt namelijk dat bij 5 van de uitgevers(groepen) 19 167 van het totale aantal van 25 254 titels vertaald is; dat is een percentage van 75,9 %. Bij elk van deze uitgeverijen zijn minimaal 1000 titels vertaald in de periode van 2000 tot 2022. Als de ondergrens wordt gesteld bij minimaal 100 uitgegeven boeken per uitgeverij, valt te zien dat 22 967 van de 25 254 titels is vertaald bij 15 uitgeverijen. Dat is 91 % van het totale aantal vertaalde titels (zie Tabel 1). Er kan dus gesproken worden van een top 15 van uitgevers die 90,9 % van het Engels naar het Nederlands vertaalde werken hebben uitgegeven. Tabel 1 vormt een weergave van deze gegevens.

Tabel 1. Uitgevers en het aantal vertaalde literaire werken EN-NL in de periode van 2000-2022

	Uitgever/Uitgeversgroep	Aantal titels
1	HarperCollins Holland	8477
2	VBK Uitgevers	4874
3	Uitgeverij Lannoo Groep	2915

4	WPG Uitgevers	1857
5	Overamstel Uitgevers	1044
6	Singel Uitgeverijen	868
7	Audax Publishing	600
8	Xander Uitgevers	548
9	Uitgeverij De Vrijbouter B.V.	445
10	Prometheus	428
11	Uitgeverij GLB en Uitgeverij XL	301
12	Maarten Muntinga	171
13	Park Uitgevers	168
14	Foreign Media Group	139
15	Royal Jongbloed	132

Aan de hand van deze gegevens kan vastgesteld worden dat de meeste vertaalde titels zijn uitgegeven bij HarperCollins Holland (8477 titels), VBK Uitgevers (4874), Uitgeverij Lannoo Groep (2915), WPG Uitgevers (1857), en Overamstel Uitgevers (1044). Aangezien er bij een aantal van deze uitgeversgroepen verschillende uitgevers of fondsen zijn ondergebracht, zijn de verschillende uitgevers of fondsen binnen deze uitgeverijen ook nog apart benaderd. In het geval van Uitgeverij Lannoo Groep zijn e-mails verstuurd naar Meulenhoff Boekery en Unieboek Het Spectrum. Voor de uitgeverijen die onder VBK Uitgevers vallen, zijn e-mails verstuurd naar Kosmos Uitgevers, Uitgeverij De Fontein, KokBoekencentrum, Uitgeverij AnkhHermes, Ambo Anthos Uitgevers, Luitingh-Sijthoff, Omniboek en Uitgeverij Zomer & Keuning. Ook de volgende drie uitgevers op de lijst, bij wie meer dan 500 vertalingen zijn uitgebracht (Singel Uitgeverijen (868), Audax Publishing (600), Xander Uitgevers(548)), zijn via e-mail benaderd met het verzoek om de enquête in te vullen. Deze acht uitgevers(groepen) zijn verantwoordelijk voor 21 183 van het totale aantal van 25 254 uit de gebruikte dataset, dat is een percentage van 83,9. Aan de hand van deze gegevens kan aannemelijk gemaakt worden dat deze acht uitgevers(groepen) de belangrijkste spelers op de markt zijn, als het gaat om vertalingen van literatuur van het Engels naar het Nederlands in de periode van 2000 tot 2022. Met deze data is het dan ook mogelijk

om een duidelijk beeld te schetsen van het vertaallandschap in Nederland, voor de genoemde literatuur en periode.

5.2.2 Data betreffende vertalers

Bij het analyseren van de aantallen vertaalde titels per vertaler is gekozen voor een ondergrens van minimaal 20 vertalingen per persoon. Tabel 2 vormt hier een weergave van. Bij HarperCollins Holland zijn 8477 titels vertaald door 688 vertalers. Van deze 688 vertalers zijn er 125 die meer dan 20 vertalingen hebben geproduceerd. Zij zijn verantwoordelijk voor 6461 van de 8477 bij HarperCollins Holland uitgegeven titels. Oftewel, 18,2 % van de vertalers heeft 76,2 % van het aantal vertaalde titels bij HarperCollins Holland vertaald. De tweede op de lijst is VBK Uitgevers. Daar zijn door 55 van de 828 vertalers 1973 van de 4874 titels vertaald. Oftewel, 6,6 % van de vertalers heeft 40,5 % van de titels bij VBK Uitgevers vertaald. De derde is Uitgeverij Lannoo Groep. Daar zijn 2915 vertalingen gemaakt, waarbij 31 van de 560 vertalers 1120 van de 2915 titels hebben vertaald. Oftewel, 5,5 % van de vertalers heeft 38 % van de titels bij Uitgeverij Lannoo Groep vertaald. Bij Uitgeverij Lannoo Groep staan overigens de meeste vertalingen, 71 stuks, op naam van vertaalbureau Textcase. Hierbij kan dus niet vastgesteld worden welke vertalers deze vertalingen precies geproduceerd hebben, maar is het mogelijk om vertaalbureaus als relevante actoren binnen het vertaalveld te zien. Deze actoren hebben dan tevens invloed op de besluitvorming en machtsverhoudingen binnen het vertaalveld. Tevens zijn 28 vertalingen geproduceerd bij TOTA, wat op LinkedIn te boek staat als een bedrijf op naam van een enkele persoon; Erica van Rijsewijk (LinkedIn). De vierde op de lijst is WPG Uitgevers met 1857 titels. Daar vertaalden 16 van de 458 vertalers 524 van de 1857 titels. Oftewel, 3,5 % van de vertalers vertaalde 28 % van het aantal vertaalde werken bij WPG Uitgevers. De vijfde op de lijst is Overamstel Uitgevers. Hier hebben 9 van de 282 vertalers 276 van de 1044 titels vertaald. Oftewel, 3 % van de vertalers heeft 26 % van de vertaalde titels bij Overamstel Uitgevers geproduceerd. Als deze cijfers worden gecombineerd, wordt duidelijk dat 236 vertalers van de 2816 die bij deze vijf uitgevers een vertaling geproduceerd hebben, verantwoordelijk zijn voor van de 10 354 titels van het totaal van 19 167 dat bij deze uitgevers vertaald is. Oftewel, 8,4 % van de vertalers heeft 54 % van de titels vertaald. Als er gekeken wordt naar het percentage op het totale aantallen uit de dataset, wordt duidelijk dat 7,7 % van

de 3069 vertalers verantwoordelijk is voor 40,1 % van het totale aantal vertaalde titels. Hieruit kan opgemaakt worden dat een kleine groep vertalers de meeste vertalingen heeft gemaakt, en dat de groep van vertalers dus weinig divers is.

Tabel 2. Aantal vertalingen per vertaler, per uitgeversgroep, inclusief percentage van het totaal

Uitgevers	Vertalers	% van totaal	Aantal titels	% van totaal
HarperCollins Holland	125 van 688	18,2	6461 van 8477	76,2
VBK Uitgevers	55 van 828	6,6	1973 van 4874	40,5
Uitgeverij Lannoo Groep	31 van 560	5,5	1120 van 2915	38,0
WPG Uitgevers	16 van 458	3,5	524 van 1857	28,0
Overamstel Uitgevers	9 van 282	3,0	276 van 1044	26,0

In totaal staan er 3069 vertalers, combinaties van vertalers of vertaalbureaus op de lijst. In tabel 3 staan de vertalers met de meeste vertalingen op hun naam. Het gaat hier om 24 vertalers die minimaal 100 vertalingen geproduceerd hebben. 24 vertalers van het totale aantal van 3069 is een percentage van 0,8 %. Samen hebben zij 2943 vertalingen geproduceerd, dat is 11,7 % van het totaal van 25 254 vertalingen². Als de ondergrens bepaald wordt bij minimaal 20 vertalingen per vertaler, blijkt dat 356 van de 3069 vertalers, 16 708 van de 25 254 vertalingen hebben geproduceerd, oftewel 11,6 % van de vertalers heeft 66,2 % van de vertalingen geproduceerd. Hiermee wordt duidelijk dat een zeer kleine groep vertalers het overgrote deel van de vertalingen heeft geproduceerd. Het aantal vertalers in de lijst met slechts 1 vertaling op hun naam is 1500 van het totale aantal van 3069 vertalers. Oftewel, 48,9 % van het totale aantal vertalers heeft 5,9 % van het totale aantal titels vertaald. Als er gekeken wordt naar

² Hierbij dient wel opgemerkt te worden dat op de 14e plaats een vertaalbureau staat. Hiervan is dus niet vastgesteld door wie de 115 vertalingen precies zijn gemaakt; dit kunnen meerdere personen zijn.

vertalers die van 1 tot 20 vertalingen voor deze uitgevers hebben geproduceerd, dan zijn dat er 2713, oftewel 88,4 % van het totale aantal. Deze vertalers hebben 8 545 vertalingen geproduceerd, oftewel 33,8 % van het totale aantal titels. Met deze cijfers wordt nogmaals het beeld bevestigd dat slechts een kleine groep vertalers verreweg de meeste vertalingen heeft geproduceerd. Dit versterkt het idee dat het vertaallandschap, bestaande uit van het Engels naar het Nederlands vertaalde literatuur in de periode van 2000 tot 2022, sterk wordt gevormd door een kleine, eenzijdige groep van vertalers.

Tabel 3. Namen vertalers en aantal vertalingen (vanaf 100 vertalingen)

1	Lia van Aken	169
2	Jan Smit	165
3	Mariëtte van Gelder	148
4	Mariëlla Snel	139
5	Janke Ouwehand	138
6	Jeannet Dekker	137
7	Erica Feberwee	133
8	Parma van Loon	126
9	Ineke van Bronswijk	126
10	Marja Borg	124
11	Hugo Kuipers	123
12	Angela Knotter	122
13	Marianne van der Heijden	120
14	TextCase	115
15	Lia Belt	113
16	Titia van Schaik	110
17	Alexandra Nagelkerke	109
18	Els Franci-Ekeler	108
19	Elco Bos	108
20	Ineke Vlug	103

21	Emily Peters	103
22	Annemarie Zandkamp	103
23	Marianne Hoogenboom	101
24	Martin Jansen in de Wal	100

5.3 Analyse data vragenlijst

In paragraaf 4.3.1 wordt vermeld dat het verzoek om de enquête in te vullen heeft geresulteerd in 27 e-mails richting uitgeverijen. Hoewel dit aantal wellicht weinig lijkt, dekken deze e-mails veruit het grootste gedeelte van de uit de dataset naar voren gekomen uitgevers. Hiermee zijn namelijk de 8 uitgevers of uitgeversgroepen (en de verschillende fondsen daarbinnen) aangeschreven die 21 183 van het totale aantal van 25 254 vertaalde titels hebben uitgegeven. Dit betreft een percentage van 83,9 % van het aantal uitgegeven titels uit de dataset van de KB. Wat betreft de representativiteit van de uitgevers is het essentieel om te vermelden dat de vragenlijst in ieder geval is ingevuld door deelnemers die werkzaam zijn bij de uitgevers die verantwoordelijk zijn voor 19 715 van de titels, oftewel 78,1 % van de uitgegeven titels. De respondenten zijn dus ruimschoots representatief voor de relevante onderzoekspopulatie. De analyse van de antwoorden op de vragenlijst is onderverdeeld in een uiteenzetting met een kwantitatief gedeelte en een kwalitatief gedeelte. De gesloten vragen die visueel te kwantificeren zijn, komen aan bod in paragraaf 5.3.1. Kwantificatie van de antwoorden van respondenten is mogelijk en zinvol bij vragen 4, 5, 6, 7 en 8. Vragen 6, 7 en 8 bieden tevens een optie voor toelichting door de respondenten; deze toelichting wordt geanalyseerd en besproken in paragraaf 5.3.2. In paragraaf 5.3.2. volgt het kwalitatieve gedeelte in de vorm van een samenvatting en bespreking van de open vragen (1, 2, 3, 6, 7, 7a en 8). Tot slot volgt een discussie van de bevindingen in paragraaf 5.3.

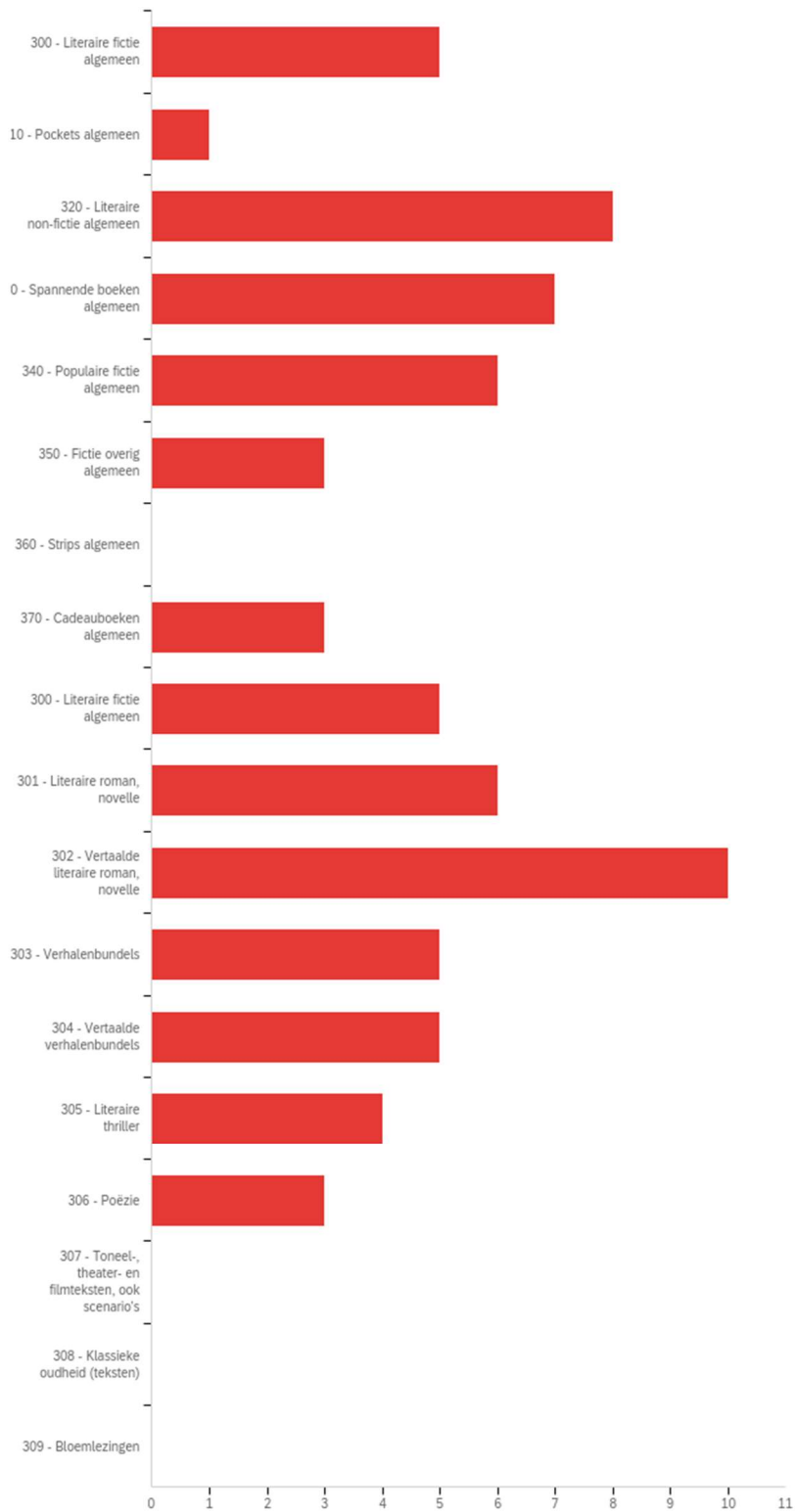
5.3.1 Kwantitatieve analyse vragenlijst

De vragenlijst is volgens de rapportagetool van Qualtrics 21 maal ingevuld. Na de welkomstekst hebben namelijk 21 respondenten aangevinkt dat ze de welkomstekst hebben gelezen en begrepen, en dat ze toestemming geven om hun antwoorden te gebruiken voor

wetenschappelijk onderzoek. Niet al deze respondenten hebben echter de complete vragenlijst ingevuld, en niet alle respondenten waren geschikt voor dit onderzoek. De eerste vraag vooraf, bij welke uitgeverij de respondent werkzaam is, is 17 maal ingevuld. Hier stonden echter 5 namen bij die niet bruikbaar zijn voor het doel van dit onderzoek. Dit betrof de namen van 2 (kleinere) uitgevers die niet tot de onderzoekspopulatie behoren, en 3 nonsensnamen, waarschijnlijk van respondenten die er later achter kwamen dat de enquête niet op hen van toepassing was, of die de enquête niet serieus hebben ingevuld of volledig hebben afgemaakt. Deze 5 antwoorden zijn dan ook buiten beschouwing gelaten. Het aantal respondenten dat tot de onderzoekspopulatie behoort en de volledige enquête heeft ingevuld bedraagt 10, zodoende is de analyse gebaseerd op de antwoorden van deze 10 respondenten. Bij de tweede vraag vooraf konden uitgevers aangeven tot welk genres de boeken van hun uitgeverij behoren. Bij de derde vraag vooraf wordt respondenten gevraagd of zij toestemming geven voor het noemen van de uitgeverij in de bevindingen van dit onderzoek. Hier hebben 5 van de 10 respondenten aangegeven dat zij geen toestemming geven. Om tegemoet te komen aan de wens van de helft van de respondenten, worden alle gegeven antwoorden dan ook niet gelinkt aan de betreffende uitgevers, maar worden deze anoniem verwerkt in de analyse.

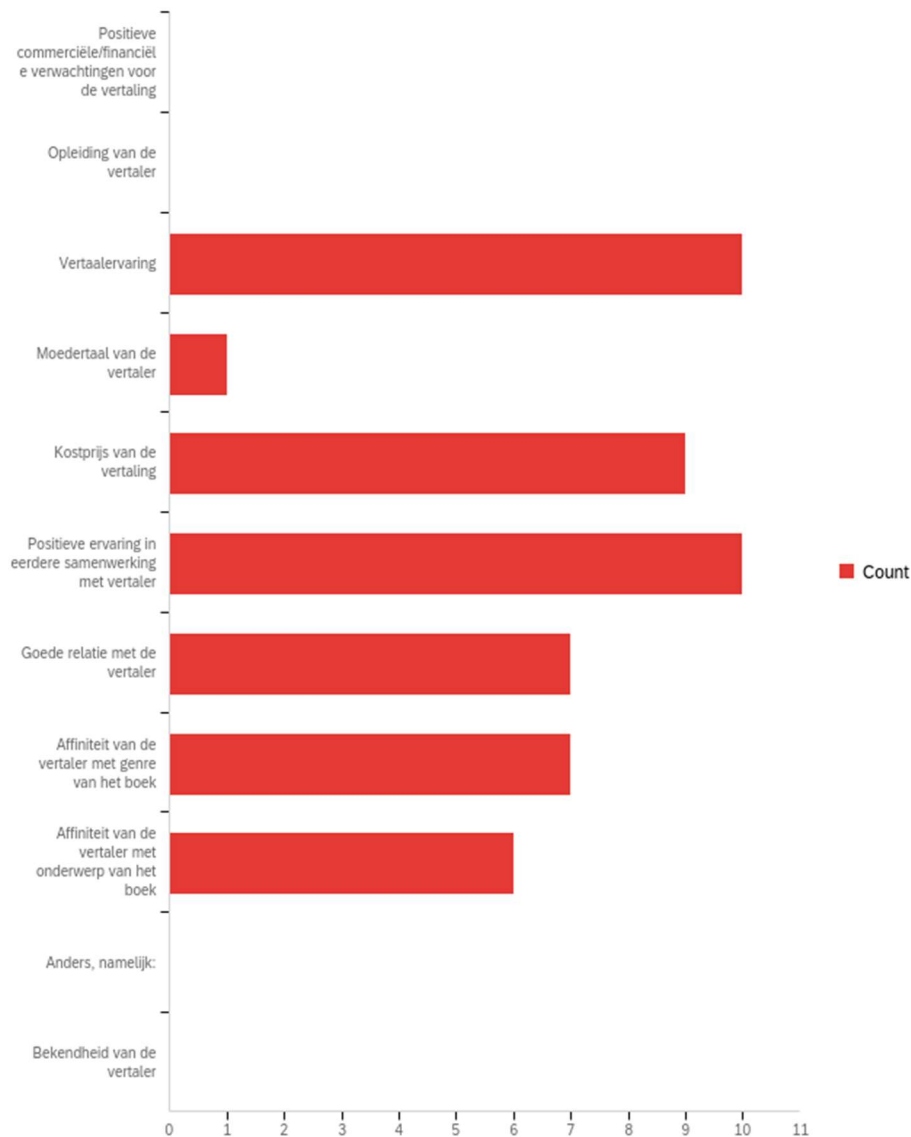
Bij de tweede vraag vooraf wordt geïnformeerd binnen welke genres de boeken horen van de uitgeverij waar de respondent werkzaam is. Hier waren meerdere antwoorden mogelijk en er zijn in totaal 62 maal genres geselecteerd. Een visualisatie hiervan is zichtbaar in Diagram 1. De genres zijn gecategoriseerd middels NUR-codes, waarbij NUR staat voor de “Nederlandstalige Uniforme Rubrieksindeling”, “een driecijferige code die het onderwerp van een boek weergeeft” (Boek.nl, 2022). Het meest gekozen genre (10 maal) is de “Vertaalde literaire roman, novelle”, wat een bevestiging vormt van de geschiktheid van de ondervraagde onderzoekspopulatie. Op de tweede plaats is gekozen voor “Literaire non-fictie algemeen” (8 maal), en op de derde plaats voor “Spannende boeken algemeen” (7 maal).

Diagram 1. Genres waarbinnen de boeken van de deelnemende uitgeverijen vallen, gecategoriseerd volgens NUR-codes.

Bij vraag 4 wordt respondenten gevraagd aan te geven welke overwegingen een doorslaggevende rol spelen bij de selectie van een vertaler. Dit kan ingevuld worden middels een top 5, waarbij het cijfer 1 het meest doorslaggevend is, en de cijfers 2 tot en met 5 in aflopende mate de doorslag weergeven. Diagram 2 vormt een visuele weergave van de geselecteerde antwoorden. Uit deze antwoorden komt naar voren dat "Vertaalervaring" en "Positieve ervaring in eerdere samenwerking met vertaler" het vaakst zijn geselecteerd (10 maal). Dit betekent dat alle respondenten deze overwegingen als meest doorslaggevend hebben geselecteerd. Op de tweede plaats staat "Kostprijs van de vertaling", die 9 maal is geselecteerd. Op een gedeelte derde plaats (7 maal geselecteerd) staan een "Goede relatie met de vertaler" en "Affiniteit van de vertaler met genre van het boek". Verder is "Affiniteit van de vertaler met onderwerp van het boek" 6 maal geselecteerd, en "Moedertaal van de vertaler" eenmaal. De overige opties, "Positieve commerciële/financiële verwachtingen voor de vertaling", "Opleiding van de vertaler", "Bekendheid van de vertaler", of "Anders" zijn geen enkele keer geselecteerd. Uit deze antwoorden kan worden geconcludeerd dat vertaalervaring en een positieve, eerdere samenwerking het belangrijkste zijn voor uitgevers, op de voet gevolgd door de kostprijs van de vertaling.

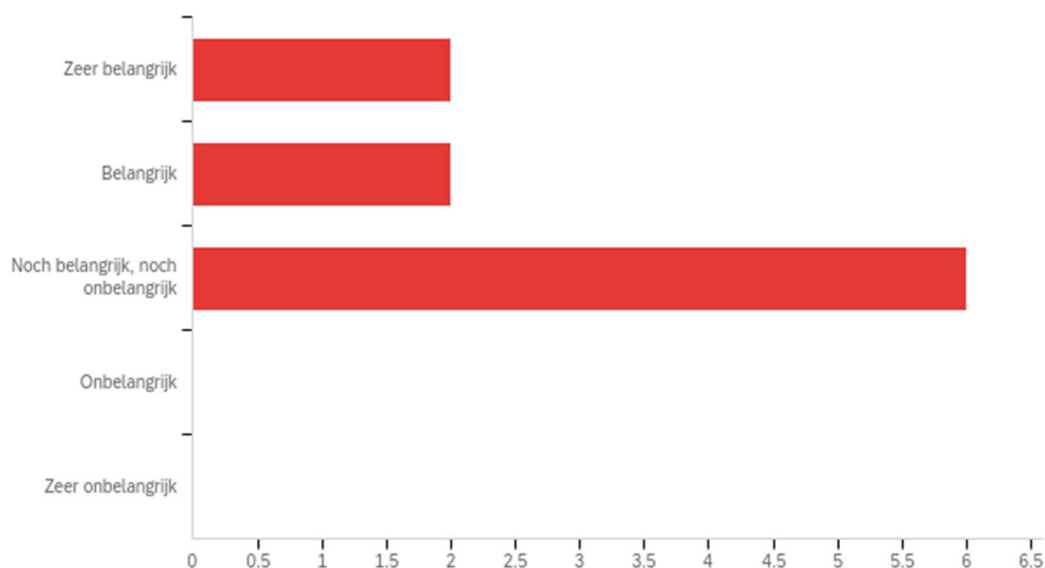
Diagram 2. Overwegingen die een rol spelen bij de selectie van een vertaler

Bij vraag 5 wordt eerst verwezen naar het Beleidsplan 2020-2024 van het ELV (waarin is vastgesteld “dat de vertalersgemeenschap baat zou hebben bij meer diversiteit in culturele achtergrond”, dat is “gebleken dat dat niet vanzelf toeneemt”, en dat hier beleid voor nodig is (2020)). Hierna volgt de vraag hoe belangrijk het onderdeel diversiteit is in de algehele selectie van vertalers voor de uitgeverij, gezien de recente discussies en het beleidsplan van het ELV. Diagram 3 vormt een visualisatie van de antwoorden op deze vraag. Van de 10 respondenten

geven er 2 aan dat zij diversiteit “Zeer belangrijk” vinden, 2 vinden het “Belangrijk”, 6 vinden het “Noch belangrijk, noch onbelangrijk”, en geen van de deelnemers vindt het “Onbelangrijk” of “Zeer onbelangrijk”. Hiermee kan in ieder geval vastgesteld worden dat geen van de uitgevers het onderwerp diversiteit onbelangrijk of zeer onbelangrijk vindt. Iets meer dan de helft van de respondenten, 6 van de 10 (60 %) staat hier neutraal in volgens de antwoorden op de vragenlijst. Deze cijfers tonen aan dat de betreffende uitgevers zich in ieder geval bewust zijn van de kwestie van diversiteit, en dat zij hier niet onwelwillend tegenover staan. De andere 40 % geeft aan dat zij diversiteit belangrijk of zeer belangrijk vinden. Minder dan de helft van de respondenten geeft dus aan dat diversiteit een belangrijk onderdeel vormt bij de selectie van vertalers. In het kader van een onderzoek naar de selectie van vertalers, waarbinnen het belang van diversiteit centraal staat, wijzen deze antwoorden weliswaar uit dat het een kwestie betreft die niet onbelangrijk is voor de respondenten, maar dat het merendeel het ook niet als belangrijk beoordeelt.

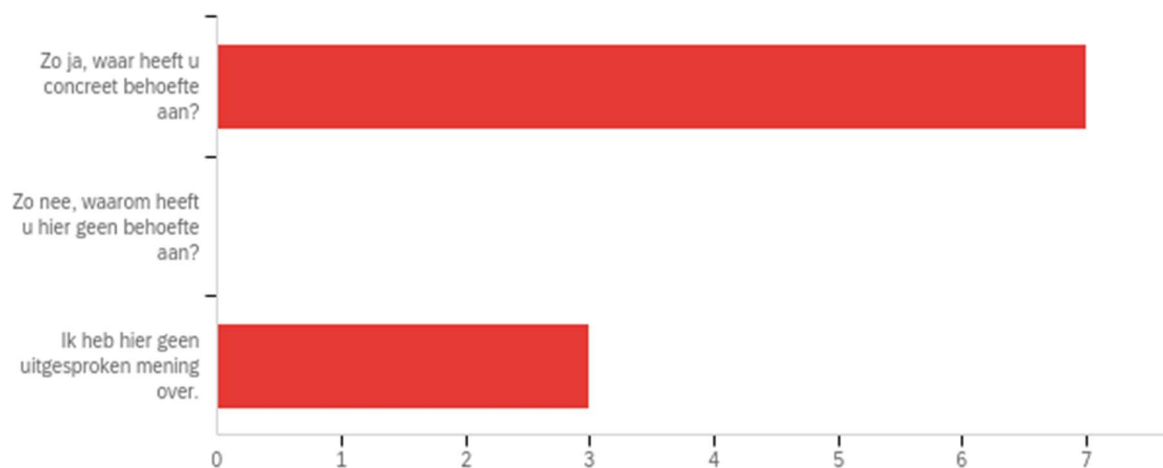
Diagram 3. Belang van diversiteit

Bij de volgende vraag (vraag 6) wordt dieper ingegaan op het onderwerp diversiteit. Hier wordt namelijk gevraagd of er bij de uitgeverij behoefte is aan meer diversiteit binnen het vertalersbestand. De antwoorden hierop zijn gevisualiseerd in Diagram 4. Van de 10 respondenten geven er 7 aan dat ze behoefte hebben aan meer diversiteit binnen het

vertalersbestand, tegenover 3 die aangeven dat ze hier geen uitgesproken mening over hebben. Er zijn geen respondenten die aangeven dat ze hier geen behoefte aan hebben. Zodoende zijn er, net als bij vraag 5, ook bij deze vraag geen respondenten die duidelijk negatief tegenover diversiteit staan. Hier is het wel belangrijk om een kanttekening te plaatsen en rekening te houden worden met het eventuele Hawthorne-effect dat Saldanha en O'Brien beschrijven, een situatie waarbij deelnemers hun gedrag, in dit geval hun respons, veranderen of aanpassen ten opzichte van wat ze normaal geproken zouden doen, omdat zij weten dat zij bestudeerd worden (2014, p. 153). Bij een maatschappelijk beladen thema als diversiteit bestaat het risico dat respondenten een sociaal wenselijk, of politiek correct antwoord geven, in plaats van wat zij werkelijk denken of vinden. Uit deze antwoorden wordt in ieder geval duidelijk dat het grootste gedeelte van de respondenten (70 %) behoefte heeft aan meer diversiteit van hun vertalersbestand. De toelichting die respondenten hierbij geven, wordt besproken in de analyse van de open vragen in paragraaf 5.3.2.

Diagram 4. Behoefte aan meer diversiteit binnen het vertalersbestand

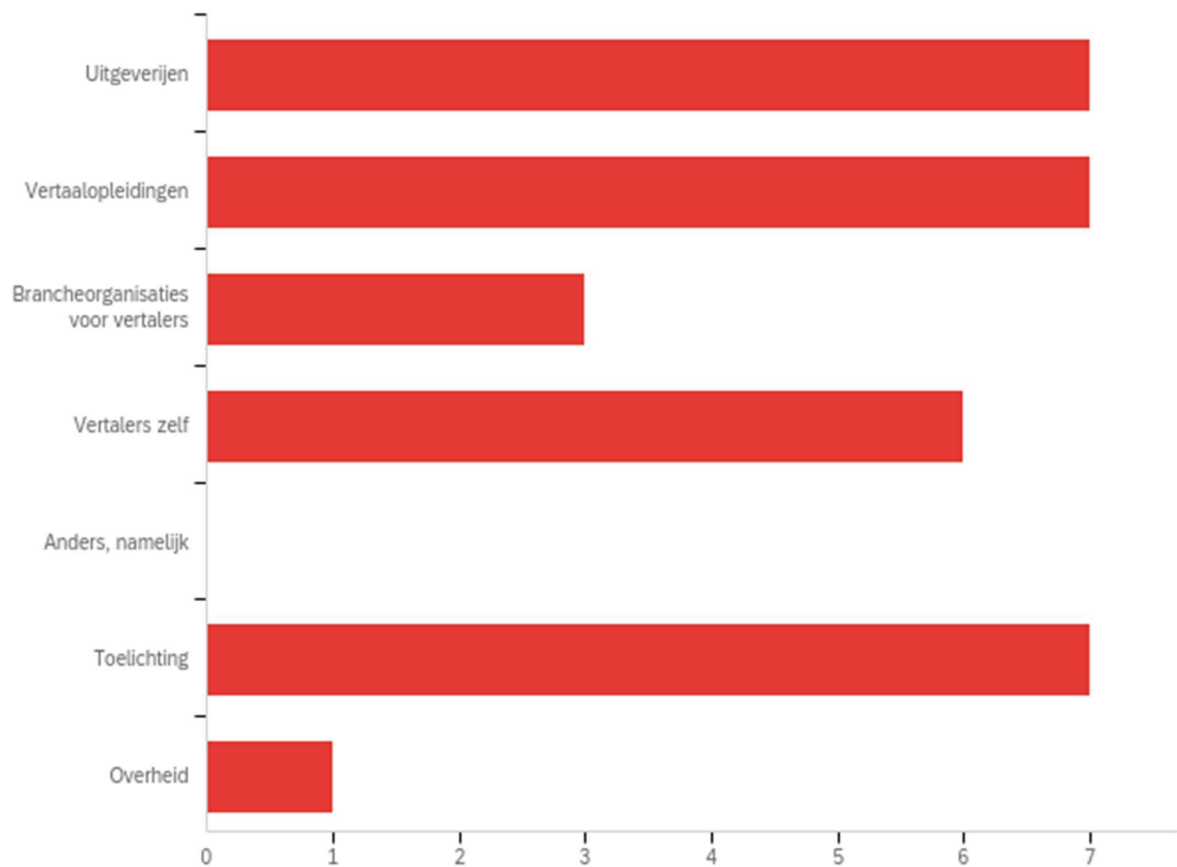
Bij vraag 7 wordt er geïnformeerd of er bij de uitgeverij zelf maatregelen worden getroffen om diversifiëring van het vertalersbestand te bevorderen. Hierop geven 5 van de 10 respondenten aan dat er maatregelen worden getroffen op dit gebied, tegenover 5 die aangeven dat er bij de betreffende uitgever geen maatregelen worden getroffen. Wat betreft het treffen van maatregelen zijn de uitgevers zodoende gelijk verdeeld. Als de koppeling wordt gemaakt met de vorige vraag (vraag 6), valt te zien dat hoewel er 7 respondenten zijn die

aangeven behoefte te hebben aan meer diversiteit binnen het vertalersbestand, er nog slechts 5 respondenten zijn die aangeven ook maatregelen treffen ter bevordering hiervan. Wat dat betreft kan er gesteld worden dat het inzien en erkennen van het belang van diversiteit niet direct betekent dat er ook daadwerkelijk actie wordt ondernomen in de vorm van maatregelen. Voor de respondenten die aangeven maatregelen te treffen, volgt een vraag (7a) waar zij deze nader kunnen toelichten. De toelichting hiervan wordt beschreven bij de analyse van open vragen in de volgende paragraaf (5.3.2).

Bij de volgende vraag (vraag 8) wordt respondenten vervolgens gevraagd waar volgens hen de verantwoordelijkheid ligt om de diversiteit van het vertalersbestand te bevorderen. De antwoorden hierop zijn gevisualiseerd in diagram 5. Deelnemers konden meerdere antwoorden selecteren, en in totaal zijn er 31 keuzes gemaakt. Uit de antwoorden wordt duidelijk dat uitgevers vinden dat de verantwoordelijkheid met name ligt bij uitgeverijen zelf en bij vertaalopleidingen; deze twee opties zijn beide 7 maal geselecteerd (22,6 %). Verder is 6 maal gekozen voor de optie “Vertalers zelf” (19,4 %), 3 maal voor “Brancheorganisaties voor vertalers” (9,7 %) en 1 maal voor “Overheid” (3,2 %). Respondenten hadden de mogelijkheid om hun antwoorden toe te lichten; deze toelichting wordt beschreven in de volgende paragraaf (5.3.2). Het feit dat een groot deel van de uitgevers aangeeft dat de verantwoordelijkheid voor het bevorderen van diversiteit bij hen zelf ligt, is een indicatie dat zij zich bewust zijn van deze verantwoordelijkheid. Het feit dat er even vaak wordt gekozen voor “Vertaalopleidingen” kan geïnterpreteerd worden als een behoefte aan meer samenwerking of aansluiting met de instituten die zich hiermee bezighouden. Op deze manier worden vertaalopleidingen als relevante en gelijkwaardige actoren binnen het vertaalveld gezien, wat sociologische implicaties heeft voor het vertaalveld en de machtsverhoudingen daarbinnen. De tweede plaats voor “Vertalers zelf”, geeft aan dat uitgevers tevens vinden dat vertalers zelf voor een groot deel verantwoordelijk zijn voor de diversiteit van het vertalersbestand. Hoewel deze keuze begrijpelijk is, dient er opgemerkt te worden dat het vertalersbestand iets is wat door uitgevers zelf wordt opgesteld en beheerd, en dat vertalers zelf maar een beperkte, zo niet vrijwel geen, invloed hebben op de invulling hiervan. Dit idee wordt mede versterkt door de data uit paragraaf 5.2.2, waar duidelijk wordt dat in de afgelopen 22 jaar slechts een kleine groep

vertalers daadwerkelijk vertalingen heeft geproduceerd. (356 van de 3069 vertalers vertaalden 16 708 van de 25 254 titels, oftewel 11,6 % van de vertalers heeft 66,2 % van de vertalingen geproduceerd). Het feit dat er 3069 vertalers in de dataset staan en er 236 zo een groot gedeelte van de titels vertaald hebben, geeft wel aan dat het vertalersbestand klein en eenzijdig, en dus weinig divers is.

Diagram 5. Verantwoordelijkheid diversiteit vertalersbestand

5.3.2 Kwalitatieve analyse vragenlijst

Vraag 1 uit de enquête, of uitgevers over een vaste vertalerspool beschikken, is door alle 10 respondenten met “Ja” beantwoord, een percentage van 100 %. Deze antwoorden bevestigen de bevinding uit het onderzoek van Humbeek et al. dat uitgevers werken met een vaste pool van vertalers (2008, p. 19). Bij deze vraag kregen respondenten tevens de ruimte om hun antwoord toe te lichten. Uit die antwoorden blijkt dat 50 % van de uitgevers een vaste vertaler aan een auteur koppelt. Dit vormt eveneens een bevestiging van de constatering van

Humbecq et al. dat uitgevers “bij voorkeur een vaste vertaler aan een auteur” koppelen (2008, p. 19). Wat betreft de selectie van een vertaler, geeft 40 % van de respondenten aan dat dit in overleg gaat tussen bijvoorbeeld bureauredactie en de persoon van de uitgever, en 20 % dat het de keuze is van een enkele persoon binnen de uitgeverij. Zodoende wordt in 60 % van de gevallen de keuze voor de vertaler gemaakt door ofwel een individu, ofwel een zeer kleine groep individuen. Deze wijze van selectie kan verklaren waarom de vertalersbestanden weinig divers zijn, daar de besluitvorming in handen ligt van een klein aantal personen, en deze tevens met een vast bestand werken. Deze werkwijze verklaart het beeld dat is ontstaan uit de bibliografische gegevens van dit onderzoek, dat slechts een kleine groep vertalers het grootste aantal titels heeft vertaald in de afgelopen 22 jaar. De indruk van een vastomlijnde en gesloten structuur van het vertaalveld wordt hiermee bevestigd. Deze bevindingen kunnen aangemerkt worden als de redenen die het gebrek aan diversiteit van vertalers in stand houden.

In de toelichting op vraag 1 geeft slechts een van de respondenten aan dat de uitgeverij voor de selectie van een vertaler buiten het vertalersbestand kijkt. Deze respondent schrijft dat “wanneer een boek thema's of een onderwerp bevat wat niet direct aansluit” bij de vaste vertalers, een vertaler wordt gezocht “via internet, LinkedIn, of databases zoals die van het ELV”. Een tweede respondent schrijft dat ze bij de betreffende uitgeverij “proberen nieuwe vertalers ook een kans te geven”, maar dat dit vaak alleen mogelijk is “met boeken die ruim in de planning zitten omdat er meer begeleiding en contact nodig is”. Bij de wil of poging om nieuwe vertalers in te zetten, wordt derhalve direct een voorbehoud geplaatst met de redenen waarom dit vaak niet mogelijk is. Uit het feit dat slechts een van de respondenten überhaupt beschrijft hoe deze uitgeverij buiten het vertalersbestand zoekt, blijkt dat buiten dit bestand kijken eerder een uitzondering is dan een regel. Uit deze antwoorden wordt tevens duidelijk dat uitgevers bij voorkeur zoveel mogelijk een selectie maken vanuit het vertalersbestand, en weinig of niet buiten hun bestaande netwerk kijken. Deze antwoorden bevestigen het beeld dat Henkes en Bindervoet schetsen van de Nederlandse vertaalwereld die erg traditioneel is ingesteld, waarbij uitgevers en redacties zich aan vaste gewoonten houden (2007, geciteerd in Schoenaers et al., 2021, p. 559). Deze bevindingen komen overeen met de het beeld dat uit de

bibliografische data naar voren komt, namelijk dat een klein aantal vertalers de meeste vertalingen heeft geproduceerd.

Bij vraag 2, via welke weg vertalers doorgaans in het vertalersbestand van uitgevers belanden, wordt dieper ingegaan op hoe het bestand aangevuld wordt. Bij deze vraag worden een aantal voorbeelden gegeven (“op aanraden van collega; na boekpublicaties bij concurrent; publicaties van vertalingen in tijdschriften; netwerkevenementen; via leesrapporten; na e-mail of telefoon van geïnteresseerde vertaler”). Alle 10 respondenten geven aan dat zij open sollicitaties ontvangen of dat vertalers zelf contact opnemen. Daarna volgt “via collega’s” als meest gegeven antwoord, 8 van de 10 respondenten geven dit aan. Hierna volgt “boekpublicaties bij de concurrent”, genoemd door 7 van de 10 respondenten. Ook geven 7 van de 10 respondenten aan dat ze op aanraden van een “andere vertaler” aan vertalers komen. Verder geven 4 respondenten aan via andere kanalen te zoeken, 1 via “LinkedIn”, 1 “via het ELV, 1 “via een vertalersnetwerk”, en 1 “via online platformen”. Uit deze antwoorden blijkt dat hoewel alle uitgevers aangeven door vertalers zelf benaderd te worden, de via-via opties vaker genoemd worden (22 maal). Deze belangrijke rol van het “via-via circuit” is een bevinding die ook blijkt uit het onderzoek van Humbeeck et al (2008, p. 20). Het eigen initiatief van vertalers komt duidelijk naar voren in de antwoorden van de uitgevers, maar raakt ondergesneeuwd in de opties die uitgevers via hun netwerken verkennen. De antwoorden op deze vraag schetsen dan ook het beeld van een ons-kent-onswereld, waarin het eigen netwerk van de uitgevers de belangrijkste basis vormt voor het uitbreiden van het vertalersbestand, en dus voor het vormen en bepalen van wie wat mag vertalen.

Dan volgt vraag 3; of uitgevers hun vertalersbestand zouden willen vergroten. Hier geven 8 van de 10 uitgevers (80 %) aan hun bestand te willen vergroten, tegenover 2 die aangeven dit niet te willen (20 %). In de toelichting kunnen de respondenten beschrijven hoe ze dit zouden willen doen en wat ze daarbij nodig hebben. Als antwoord op de vraag hoe uitgevers hun vertalersbestand willen vergroten, geven er 3 van de 8 (37,5 %) aan dat zij een soort platform zouden willen hebben “waarop vertalers hun diensten aanbieden inclusief cv en referenties [...] hun specialisaties, voorkeuren en wanneer ze tijd hebben voor nieuwe vertalingen”, maar waar ook kenmerken zoals persoonlijke en culturele achtergrond vermeld

worden. Verder geven 2 respondenten aan dat “actief werven, via andere kanalen” en actief “speuren via boekpublicaties bij de concurrent” manieren zijn om nieuwe vertalers te werven. Verder zijn er bij 1 uitgeverij plannen om een “traineeship/mentoraat” op te starten, en wordt samenwerking “met organisaties zoals De Tank” genoemd als manier om nieuwe vertalers te werven. De Tank is een denktank, in 2020 ontstaan vanuit de behoefte om samen te kunnen werken “met BIPOC mensen uit de Arabische en Aziatische diaspora”, en “om de brug te kunnen slaan met samenwerkingen met mensen uit het (voornamelijk witte) Letterenveld” (Neske.nu, z.d.fr). BIPOC staat voor *Black, Indigenous and People of Color*, volgens Van Dale “de politiek correcte typering van zwarte, inheemse en gekleurde mensen” (2022). Het feit dat een dergelijke organisatie met deze behoefte bestaat, kan overigens als een indicatie of zelfs bevestiging gezien worden van het idee dat het literaire vertaalveld niet bepaald divers is. Wat opvalt is dat 3 van de 8 respondenten (37,5 %) die hun vertalersbestand willen vergroten, de kwestie van of het gebrek aan diversiteit zelf al benoemen, nog voor ze hier naar gevraagd worden. Zo geeft er een in de toelichting aan: “we zouden graag ons bestand meer divers maken”, en “meer jonge vertalers aan willen trekken”. Een tweede schrijft: “we merken dat ons vertalersbestand te weinig divers en inclusief is”. De derde schrijft “Ik zou graag wat nieuwe, jonge vertalers de kans geven om zich bij ons te bewijzen en ervaring op te doen”, en “[d]aarnaast zou ik graag een diversere pool hebben: meer uitgesproken queer vertalers en vertalers van kleur, zodat verhalen over/van queer auteurs en/of auteurs van kleur zo goed mogelijk vertaald kunnen worden”. In totaal dragen 6 van de 8 respondenten (75 %) ideeën aan voor het vergroten van het vertalersbestand en geven 3 van de 8 (37,5 %) hier al aan dat zij meer diversiteit in hun vertalersbestand willen.

Bij vraag 6 wordt gevraagd of er behoefte is aan meer diversiteit binnen het vertalersbestand (zie ook paragraaf 5.3.1 en Diagram 4), en waar respondenten specifiek behoefte aan hebben. Van de 7 respondenten die hier behoefte aan hebben, geven er 4 (57,1 %) een duidelijke specificatie van hun behoeften aan diversiteit. Zo geven ze aan dat ze graag “[v]ertalers van verschillende culturele achtergronden, anders dan het stereotype ‘wit en hetero’” zouden willen, “[v]ertalers met een Zwarte, Aziatische of andere etnische achtergrond, “vertalers binnen andere ondervertegenwoordigde groepen, zoals bijvoorbeeld de LHBTQI+-

community”, “meer jonge en diverse vertalers”, en “vertalers met een andere dan alleen een westerse afkomst”. Een van de respondenten geeft aan dat het voor de betreffende uitgeverij nuttig zou zijn “als vertalers zich expliciet profileren als zijnde lid van de groep waar ze bij horen, zodat ze goed te vinden zijn”. Hierbij wordt wederom het idee geopperd van een bestand waar meer persoonlijke informatie over vertalers staat, of zoals de respondent het noemt “de diversiteitssituering” van vertalers. Een andere respondent geeft aan dit een “lastige vraag” te vinden en schrijft dat deze uitgever “zowel mannelijke als vrouwelijke vertalers in het bestand” heeft, maar zich zeker kan “voorstellen dat bepaalde boeken baat hebben bij een vertaler met een andere achtergrond (zoals de bundel van Amanda Gorman waar veel over te doen was)”. Deze respondent geeft tevens aan dat die uit de “eigen praktijk geen voorbeeld” heeft “van nog zo’n boek” waarvoor deze “specifiek iemand zou willen vragen”. De laatste respondent geeft aan dat er bij de betreffende uitgeverij “geen politieke/geëngageerde boeken” worden uitgegeven, en dus dat zij “niet specifiek/actief op zoek” zijn “naar vertalers met een andere achtergrond”, maar dat “goede vertalers” “altijd welkom” zijn, “ongeacht de achtergrond”. Meer dan de helft van de respondenten die aangeven behoefte te hebben aan meer diversiteit binnen hun vertalersbestand, benoemen specifiek de diversiteit in de achtergrond van vertalers. Tevens geven alle respondenten met behoefte aan meer diversiteit blijk van het bewustzijn van het belang van diversiteit bij vertalers.

Bij vraag 7 wordt gevraagd of er bij de betreffende uitgeverij zelf maatregelen worden getroffen om diversifiëring van het vertalersbestand te bevorderen (zie ook paragraaf 5.3.1). Hier worden tal van maatregelen genoemd, zoals “[w]ij proberen actief vertalers van kleur te benaderen”; “[e]r wordt vaker voorbij het traditionele vertalersbestand gekeken naar nieuwe vertalers”; “[o]ok proberen we vaker op zoek te gaan naar de juiste stemmen/afzenders bij de auteur in kwestie (op het gebied van culturele identiteit, gender, leeftijd, etc.)”; “[v]anuit een diversiteit- en inclusiewerkgroep zijn we de mogelijkheden voor een mentoraat/traineeship binnen onze uitgeverij aan het verkennen”; “benaderen van vertalers bij de concurrent”; “contact leggen met instanties zoals De Tank, die ons helpen bij de werving en bemiddeling”; “[c]ontact leggen met nieuwe vertalers”; “[c]oncreet op zoek naar vertalers van die ook echt aansluiten bij de thematiek”; “[b]uiten de gebaande paden zoeken”; “[w]erken met een

mentor-leerling constructie, waarbij een relatief onervaren vertaler wordt gecoacht door een ervaren [vertaler]"; "[w]e hebben in het verleden wel expliciet gezocht naar vertalers van kleur, en bij boeken met een expliciet thema zoeken we graag een vertaler met persoonlijke ervaring op dat gebied". Bij 1 van de respondenten wordt een kanttekening gezet, de ene geeft aan dat er "helaas nog erg weinig" vertalers van kleur zijn, en dat ze veel worden gevraagd, de ander schrijft dat het zoeken naar vertalers van kleur "niet altijd lukt". Uit deze antwoorden wordt duidelijk dat in ieder geval de helft van de respondenten van de vragenlijst verschillende initiatieven neemt om de diversiteit van hun vertalersbestand te verhogen. De andere helft van de deelnemers aan de enquête heeft aangegeven geen maatregelen te treffen, dus de uitgevers zijn gelijk verdeeld wat betreft het treffen van maatregelen.

Voor de 5 respondenten die hebben aangegeven maatregelen te treffen om de diversiteit binnen het vertalersbestand te vergroten, volgt de vraag of zij hier uitdagingen bij ervaren. In de toelichting geven 4 van hen (80 %) aan dat deze vertalers moeilijk te vinden zijn. Tevens geven er 2 van de 5 (40 %) aan dat het een om een kleine groep gaat; een respondent schrijft "er lijken maar zeer weinig mensen met een andere dan een westerse achtergrond zich aan te bieden als vertaler"; en de andere geeft aan dat het "[e]en (nog) relatief kleine poule" is. Verder geven de respondenten een aantal verschillende verklaringen voor waarom deze vertalers moeilijk te vinden, bijvoorbeeld omdat het "[v]aak beginnende vertalers met weinig ervaring" zijn; omdat "vertalers uit ondervertegenwoordigde groepen ons niet uit zichzelf weten te vinden"; "zoeken via bijv. vertaalopleidingen geeft weinig resultaat, omdat dat ook erg witte aangelegenheden zijn"; "[w]erven via de concurrent is lastig, omdat die vertalers worden overvraagd en kampen met volle agenda's"; en de vertalers "zichzelf niet altijd profileren op een manier waarop ze door ons gevonden kunnen worden". Tevens geeft een respondent aan dat "contact leggen met instanties die ons hierbij kunnen helpen [...] wel literaire vertalers op[levert]", maar dat de uitgever eigenlijk "vooral op zoek" is naar commerciële vertalers. Uit alle antwoorden lijkt de zicht- en vindbaarheid van de vertalers het grootste knelpunt voor de uitgevers. Of dat nu komt doordat uitgevers niet weten waar te zoeken, of dat de vertalers hun diensten niet voldoende aanbieden of zichzelf niet duidelijk genoeg presenteren, wordt niet evident uit deze antwoorden. Een doorslaggevend antwoord

op wat de uitdagingen zijn bij het vergroten van de diversiteit binnen vertalersbestanden bij uitgeverijen lijkt in het midden te liggen.

Bij vraag 8 wordt respondenten gevraagd waar zij denken dat de verantwoordelijkheid ligt voor het bevorderen van de diversiteit binnen het vertalersbestand. Een toelichting hierop is door 7 respondenten gegeven. Uit de kwantitatieve analyse in paragraaf 5.3.1, wordt duidelijk dat uitgevers even vaak aangeven dat de verantwoordelijkheid bij hen ligt, als bij vertaalopleidingen (elk 7 maal geselecteerd). Wat de eigen verantwoordelijkheid betreft schrijft een respondent dat uitgeverijen “vertalers en het vertalen meer onder de aandacht [kunnen] brengen, om zo meer mensen bewust te maken van het belang van vertalingen en de mogelijkheid vertaler te worden”. Een ander stelt: “uitgeverijen moeten actiever op zoek gaan naar nieuwe vertalers en hun zichtbaarheid vergroten”. En nog een respondent schrijft: “de verantwoordelijkheid om die mensen [d.w.z. vertalers van diverse achtergronden] ook daadwerkelijk werk te geven” ligt bij de uitgeverijen. Daarbij worden een aantal kanttekeningen geplaatst, bijvoorbeeld: “[o]mdat sollicitaties vaak digitaal plaatsvinden, hebben wij niet altijd een gedetailleerde indruk van de achtergrond van de vertaler;’en “[d]e situatie is momenteel zo dat wij überhaupt al moeite hebben met het vinden van geschikte vertalers”. Een respondent schrijft dat diversiteit bij de betreffende uitgeverij “een te ondergeschikte rol” speelt, en dat pas nu ze “meer vrouwelijke auteurs acquireren” ze ook “meer naar vrouwelijke vertaalsters” zoeken. Dat zouden ze volgens de respondent ook meer met “niet-witte auteurs moeten doen”. Tevens benadrukken 3 respondenten dat uiteindelijk de kwaliteit van een vertaler of vertaling het belangrijkste is. Een respondent voegt daaraan toe: “Als er een gevarieerd aanbod is van vertalers, dan kunnen we de stap maken om te kiezen voor meer diversificatie. Binnen ons vertalersbestand is iedereen in principe welkom”.

Wat betreft vertaalopleidingen, schrijft een respondent: “Vertaalopleidingen zouden wellicht een rol kunnen spelen om beginnende vertalers van kleur aan contacten binnen de uitgeverij te helpen. Misschien zouden ze ook programma's kunnen aanbieden die draaien om teksten van zwarte auteurs, om zo voor meer diversiteit te zorgen binnen de opleiding”. Een ander schrijft: “Vertaalopleidingen moeten inzetten op het actiever werven van studenten met uiteenlopende achtergronden en meer in contact staan met uitgeverijen, zodat afgestudeerden

ons eerder weten te vinden”. En nog een ander schijft: “Uiteindelijk is het noodzakelijk dat er gewoon meer vertalers komen vanuit diverse achtergronden ... maar om dat te bevorderen kom je uit bij de non-diversiteit van de universiteit als instituut als grootste probleem”. Zowel vanuit de kwantitatieve als de kwalitatieve analyse wordt duidelijk dat uitgeverijen het bevorderen van diversiteit zien als een verantwoordelijkheid die zij delen met voornamelijk de vertaalopleidingen, maar waar ook vertalers zelf een belangrijke rol spelen, die niet per se te bewerkstelligen is door actief te solliciteren. Uit de antwoorden wordt dan ook duidelijk dat er geen pasklare oplossing is, maar dat dit een kwestie is die nog volop in ontwikkeling is. Ten slotte volgt de vraag of de respondenten de bevindingen uit het onderzoek willen ontvangen, waarop 7 respondenten hebben aangegeven dat ze dit graag ontvangen. Dit kan geïnterpreteerd worden als interesse in en betrokkenheid bij de kwestie van diversiteit.

5.4 Discussie bevindingen

Aan de hand van de bibliografische gegevens van de KB, waarin de aantallen vertalers gespecificeerd worden die in de periode van het jaar 2000 tot 2022 de meeste titels hebben vertaald, wordt de eerste onderzoeksvraag beantwoord. De gegevens komen overeen met het idee dat uitgeverijen werken met een vast bestand aan vertalers die zij benaderen voor opdrachten. Uit deze cijfers blijkt namelijk duidelijk dat een klein gedeelte van de vertalers een groot gedeelte van de uitgegeven titels heeft vertaald. In combinatie met de antwoorden op de vragenlijst, bevestigt dit het bestaan van en het werken met een vast vertalersbestand, een bevinding die ook naar voren komt in het onderzoek van Humbeeck et al. (2008, p. 19). Indien er wordt gekeken naar de opmerkingen van deelnemers, waarin aangegeven wordt dat een schrijver een vaste vertaler krijgt toegewezen (door 50 % van de deelnemers genoemd), kan dit als onderbouwing dienen voor de opmerking van Henkes en Bindervoet, dat de Nederlandse vertaalwereld erg traditioneel is ingesteld, en dat uitgeverij en redacties zich aan vaste gewoonten houden (2007, geciteerd in Schoenaers et al., 2021, p. 559). De vraag hierbij is waarom er niet een andere vertaler kan worden gekozen in plaats van telkens dezelfde. Net als dat er vanuit wordt gegaan dat een schrijver een bepaalde stijl heeft, en dat vertaler A deze stijl zo goed mogelijk probeert over te brengen, kan vertaler B of C of D ook proberen om de stijl van vertaler A te reproduceren. Op die manier is het mogelijk om verschillende vertalers een

kans te geven om te vertalen, in plaats van dezelfde samenstelling van het vertalersbestand in stand te houden. Dit zou de diversiteit binnen het vertalersbestand in elke zin van het woord ten goede komen.

In paragraaf 2.4 over Vertaalbeleid wordt aan de hand van reacties van literair professionals duidelijk dat een kleine groep mensen de fondsen van uitgevers bepalen. Uit de reacties op de vragenlijsten valt eenzelfde beeld op te maken, waarbij wederom een kleine groep mensen verantwoordelijk blijkt te zijn voor de beslissingen wat betreft de selectie van vertalers. In het kader van de theorie over macht en machtsverhoudingen uit paragraaf 2.5 kan gesteld worden dat dit geen wenselijke situatie is. Een beperkte groep individuen bij uitgevers heeft namelijk (te) veel macht ten opzichte van een grote groep anderen, de vertalerspopulatie in dit geval. In een samenleving die gestoeld is op democratische waarden is dit geen ideale structuur. In de flaptekst van haar werk schrijft Van Voorst dat uitgeverijen ‘bijna absolute alleenheersers’ zijn van de gedrukte media” (1997). Dit beeld wordt ruim bevestigd bij het bekijken van de bibliografische data uit dit onderzoek, maar krijgt enige nuance vanuit de uitgevers in de antwoorden op de vragenlijst, waarbij een deel aangeeft wel meer diversiteit in het vertalersbestand te willen, maar tevens allerlei redenen geeft waarom dit niet voldoende lukt. Toch ontstaat ook aan de hand van de antwoorden op de vragenlijst het beeld waarbij de selectie van vertalers voornamelijk is gebaseerd op de persoonlijke voorkeuren van uitgevers of redactieleden. Er lijkt geen concreet of transparant beleid te zijn aan de hand waarvan uitgevers vertalers selecteren, wat de mogelijkheid voor gelijke kansen voor nieuwe vertalers niet bevordert.

De constatering van Naaijken in Schoenaers et al. dat uitgevers vooral behoefte hebben aan nieuwe vertalers en dat “jongere vertalers” “evident minder aan opdrachten [kwamen]” (zie paragraaf 3.1 Vertaalgeschiedenis) komt ook naar voren uit de antwoorden van de enquête (2021, p. 553). De wens van 80 % van de uitgevers om hun vertalersbestand te vergroten, staat namelijk in contrast met de twee meest genoemde overwegingen die een doorslaggevende rol spelen bij de selectie van vertalers: “Vertaalervaring” en “Positieve ervaring in eerdere samenwerking met vertaler”. De behoefte aan deze twee criteria staat de toelating van nieuwe, jonge vertalers in de weg. Aan de ene kant willen uitgevers nieuwe en jonge vertalers een kans

geven, maar aan de andere kant geven zij aan dat ervaring en positieve, eerdere samenwerking het belangrijkste zijn. Dit zijn voorwaarden waar nieuwe vertalers onmogelijk aan kunnen voldoen. Deze gegevens lijken te bevestigen dat uitgevers vasthouden aan een bepaalde manier van het selecteren van vertalers, waarbij ze niet alleen hun eigen behoeften in de weg zitten, maar tegelijkertijd ook nieuwe vertalers niet de kans geven om toe te treden tot de vertaalmarkt. Het traineeship of mentoraat dat door een van de uitgevers is genoemd en nog in ontwikkeling is, kan hier wellicht een oplossing voor zijn. Hetzelfde geldt voor het “[w]erken met een mentor-leerling constructie”, wat door een andere respondent is aangegeven. Aangezien slechts 5 van de respondenten aangeven maatregelen te treffen om de diversiteit van het vertalersbestand te bevorderen, is samenspraak tussen de uitgevers als branchegeenoten wellicht een idee om met elkaar hierover van gedachten te wisselen en de situatie te verbeteren.

In paragraaf 2.4 over vertaalbeleid stelt Meylaerts dat een overheid door middel van vertaalbeleid de toegang of uitsluiting van mensen tot het publieke domein regelt (2011, p. 166). Van daaruit kan beredeneerd worden dat het beleid van uitgevers, of het gebrek daaraan, kan leiden tot de uitsluiting van bepaalde vertalers ten opzichte van andere. Dit blijkt wel uit het werken met een vertalersbestand en het toewijzen van vaste vertalers aan auteurs, waardoor nieuwe vertalers geen kans krijgen om te vertalen. Het beeld wat uit de reacties op Susam-Saraevas *provocation piece* ontstaat, waar kritiek wordt geuit op de uitgeverijsector in het Westen, het verouderde beleid, en de uitsluiting van personen, wordt met de combinatie van deze datasets bevestigd. Daarbij moet wel worden vermeld dat een aantal uitgevers aangeven dat ze zich bewust zijn van de tekortkomingen van het bestaande beleid, en dat de wil er is om dit te veranderen. De blinde vlek die Susam-Saraeva en ander onderzoekers noemen, lijkt inmiddels bij sommige uitgevers geen blinde vlek meer te zijn. Het bewustzijn is er, wellicht dankzij Gormangate, of wellicht naar aanleiding van meer algemene, maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van diversiteit. Nu is de vraag alleen nog hoe de genoemde problemen aangepakt kunnen worden. In de antwoorden op de vragenlijst worden een aantal suggesties gedaan. Deze kunnen onder andere dienen als uitgangspunten voor verder onderzoek. Verder kan geconstateerd worden dat culture achtergrond, gender en

seksuele oriëntatie door de uitgevers worden genoemd in de diversiteitsvraagstukken, maar geen andere kenmerken, wat kan wijzen op een enge definitie van diversiteit en andere blinde vlekken op dit gebied. Wat betreft de onderzoeksvraag welk beleid er precies wordt gevoerd bij de selectie van vertalers, kan aan de hand van de antwoorden op de vragenlijst worden gesteld dat het beleid bestaat uit het in stand houden van bestaande vertalersbestanden, waardoor er weinig kans is op diversifiëring (op welke grond dan ook) van deze bestanden.

Meerdere uitgevers opperen het idee om een bestand in te richten van waaruit zij vertalers kunnen benaderen. In dit bestand zou bijvoorbeeld “diversiteitssituering” van vertalers opgenomen kunnen worden, maar ook “culturele identiteit, gender, leeftijd”. Hoewel dit voor de gerichte selectie van een vertaler op basis van affiniteit en achtergrond wellicht een praktische aanpak kan zijn, zijn hier direct ethische bezwaren tegen te maken. Deze hebben te maken met de “Wet bescherming persoonsgegevens”, het verzamelen en verwerken van persoonsgegevens is namelijk aan regels gebonden (wetten.nl, 2018). Een voorbeeld van een instituut dat dit soort lijsten illegaal bijhield is de Belastingdienst in de beruchte toeslagenaffaire. Dit lijkt dus op het eerst een pragmatische oplossing voor het probleem, maar heeft in de praktijk nogal wat haken en ogen. Een centraal vindbaar en meer algemeen bestand, waarin vertalers hun diensten kunnen aanbieden en zelf aangeven waar hun voorkeur naar uitgaat of waar ze affiniteit mee hebben, lijkt de beste oplossing. De vraag blijft dan wel wie een dergelijk bestand zou moeten beheren en waar dit het beste kan worden gedaan. Bij de ELV wordt een vertalersbestand bijgehouden, maar slechts 1 respondent gaf aan hier gebruik van te maken, en enkel als hij niemand vond in zijn eigen bestand, dus blijkbaar wordt het ELV-bestand niet voldoende aangesproken. Aangezien meerdere uitgevers aangeven meer contact en samenwerking met universiteiten te willen, biedt deze behoefte wellicht de mogelijkheid om gezamenlijk een dergelijk initiatief te ontplooiën. Het vertalersbestand kan dan in ieder geval altijd aangevuld worden met nieuwe afstudeerders. Op die manier wordt er tegemoet gekomen aan de behoefte van uitgevers, en krijgen nieuwe vertalers kansen om aan opdrachten te komen, wat idealiter kan leiden tot een diverser vertalersbestand.

Uit de antwoorden op de vragenlijst blijkt dat respondenten voor het bevorderen van de diversiteit van het vertalersbestand een gedeelde verantwoordelijkheid met vertaalopleidingen

zien. De zichtbaarheid van de vertaler wordt hierbij genoemd, evenals de zichtbaarheid van de opleiding tot vertaler. Er wordt ook aangegeven dat er behoefte is aan meer contact tussen vertaalopleidingen en uitgeverijen, zodat afgestudeerden de weg naar uitgevers gemakkelijker kunnen vinden. Tevens wordt er voorgesteld om het curriculum aan te passen aan een meer diverse doelgroep, en actiever in te zetten op de werving van studenten van uiteenlopende achtergronden. De non-diversiteit van het instituut universiteit wordt daarbij als problematisch gezien. Aangezien de opleidingen even vaak genoemd zijn als de uitgevers zelf, lijkt het verstandig om het contact en samenwerking tussen deze twee actoren binnen het vertaalveld op te pakken of verder uit te werken. Wat betreft het curriculum kunnen uitgevers inzichten bieden in waar er op de vertaalmarkt vraag naar is, maar er kunnen ook praktische activiteiten uitgewerkt worden, zoals gastcolleges en mogelijkheden voor stages. Als het gaat om de zichtbaarheid van het vertaalvak kunnen uitgevers en vertaalopleidingen beide een rol spelen, om bijvoorbeeld een actieplan hiertoe op te stellen en dit ook gezamenlijk uit te voeren. Voor de opleidingen liggen bijvoorbeeld mogelijkheden in de contacten met middelbare scholen, om het vak te introduceren en leerlingen ervoor te enthousiasmeren. Vanuit de aanloop naar Gormangate is al duidelijk geworden dat de vaardigheden die een vertaler dient te hebben niet voor iedereen duidelijk zijn. Als het gaat om de non-diversiteit van de universiteit hebben niet alleen vertaalopleidingen hier stappen in te zetten, maar spelen ook bredere, maatschappelijke ontwikkelingen op dit gebied een belangrijke rol. Wat uit de bevindingen van dit onderzoek in ieder geval duidelijk wordt, is dat vertaalopleidingen een grote(re) rol (zouden moeten) spelen om de diversiteit van vertalers te bevorderen.

6. Conclusie

Met dit onderzoek is data gegenereerd over wie literatuur van het Engels naar het Nederlands heeft vertaald in de periode van 2000 tot 2022. Hierdoor is een duidelijk beeld geschetst van welke uitgeverijen deze titels hebben uitgegeven en welke vertalers de vertalingen hebben geproduceerd. De relevantie van het inzichtelijk maken van deze gegevens is vastgesteld, evenals het belang van de sociologische implicaties die de keuzes van uitgeverijen hebben, de machtsverhoudingen die dit oplevert, en de behoefte aan duidelijkheid over hoe de selectie van vertalers plaatsvindt. Vertaalbeleid heeft een directe invloed op de samenstelling van de vertalersbestanden waar alle ondervraagde uitgevers mee blijken te werken. Vanuit de combinatie van bibliografische data en de antwoorden uit de vragenlijst ontstaat het beeld dat de keuze voor vertalers door een zeer klein aantal personen wordt gemaakt, wat discutabele machtsverhoudingen oplevert. De kwestie van diversiteit onder vertalers wordt niet door alle uitgevers als belangrijk aangemerkt. De uitgevers die het belang van diversiteit wel erkennen, geven aan dat zij hier uitdagingen bij ervaren. Uitgevers zien het bevorderen van de diversiteit als een verantwoordelijkheid die zij delen met vertaalopleidingen en zien ruimte voor verbetering in de aansluiting of samenwerking met deze actor binnen het vertaalveld. De zichtbaarheid van het vertaalvak en de vertaalopleiding worden genoemd als aandachtspunten, evenals de non-diversiteit van de universiteit. Op basis van dit onderzoek is het mogelijk om te stellen dat dit gedeelte van de literaire vertaalwereld een gesloten structuur lijkt te hebben, en dat met de manier waarop vertalers worden geselecteerd het gebrek aan diversiteit onder de vertalers die in opdracht van uitgevers werken in stand wordt gehouden.

Om de invloed van de keuzes van uitgevers op de machtsverhoudingen binnen het vertaalveld in kaart te brengen, is nader onderzoek nodig. Een completere corpus van vertaalde werken zou verdere inzichten kunnen bieden, aangezien een deel van de data die door de KB aangeleverd is, 4 214 titels, buiten beschouwing is gelaten vanwege onvolledigheid. Uitbreiding van de data door alle naar het Nederlands vertaalde literatuur te onderzoeken, en niet alleen die vanuit het Engels, zou tevens waardevolle informatie op kunnen leveren. Andere talencombinaties kunnen tevens andere resultaten opleveren. Hoewel vertegenwoordigers van de grootste uitgevers van de relevante literatuur de vragenlijst hebben ingevuld, zou data

vanuit meer uitgevers eveneens een completer beeld kunnen opleveren van de literaire vertaalwereld. Onderzoek naar diversiteit en selectiemechanismen in het buitenland kan tevens interessant zijn om een eventueel contrastief effect aan te tonen. Ook zou diachroon-periodiek onderzoek uit kunnen wijzen of de vertaalmarkt nu diverser is dan bijvoorbeeld 20 jaar geleden. Binnen dit onderzoek zijn de persoonlijke profielen van vertalers niet nader onderzocht. Met dergelijk netwerkonderzoek kunnen echter verbanden worden blootgelegd die met deze meting niet zijn waargenomen, maar wel van belang kunnen zijn. Met verder onderzoek zouden deze beperkingen geadresseerd kunnen worden, om zo een uitgebreidere analyse uit te kunnen voeren.

7. Literatuurlijst

- Absillis, K. (2008). Uitgeverijonderzoek in Nederland en Vlaanderen : een tussentijdse stand van zaken. *Stilet: Tydskrif van die Afrikaanse Letterkundevereniging*, 20(2), 33–66. <https://journals.co.za/content/stilet/20/2/EJC109889>
- Barrios, N. (2021, 12 maart). The challenge of translating Amanda Gorman if you are white. *El País English*. <https://english.elpais.com/usa/2021-04-21/the-challenge-of-translating-amanda-gorman-if-you-are-white.html>
- Baumgarten, S. (2012). Ideology and translation. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Reds.), *Handbook of Translation Studies: volume 3* (pp. 59-65). John Benjamins Publishing Company.
- Boek.nl. (2022). *NUR 300*. <https://www.boek.nl/nur>
- Buzelin, H. (2013). Sociology and translation studies. In C. Millán & F. Bartrina (Reds.), *The Routledge handbook of translation studies* (pp. 186-200). Routledge.
- Chakraborty, M. N. (2021, 12 maart). Friday essay: Is this the end of translation? *The Conversation*. <https://theconversation.com/friday-essay-is-this-the-end-of-translation-156375>.
- Chesterman, A. (2006). Questions in the sociology of translation. In D. J. Ferreira, A. Assis Rosa, & T. Seruya (Reds.), *Translation Studies at the interface of disciplines* (pp. 9-27). John Benjamins Publishing Company.
- Code Diversiteit en Inclusie. (z.d.). *Code Diversiteit & Inclusie in de culturele sector*. <https://codedi.nl/>
- DBNL. (z.d.). Veldtheorie. In *Algemeen Letterkundig Lexicon*. Geraadpleegd op 4 oktober 2022, van https://www.dbnl.org/tekst/dela012alge01_01/dela012alge01_01_04257.php
- Deul, J. (2021, 25 februari). Een witte vertaler voor poëzie van Amanda Gorman: onbegrijpelijk. *De Volkskrant*. <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-een-witte-vertaler-voor-poezie-van-amanda-gorman-onbegrijpelijk~bf128ae4/>

- Expertisecentrum Literair Vertalen (2020). *Beleidsplan 2020-2024*. Geraadpleegd op 7 september 2022, van https://literairvertalen.org/sites/default/files/documents/2020-05/beleidsplan_expertisecentrum_literair_vertalen_2020_2024_def.pdf
- Expertisecentrum Literair Vertalen (2021). *Literaire professionals vertellen - Hoe stel je een fonds samen?* Geraadpleegd op november 2022, van <https://literairvertalen.org/kennisbank/literaire-professionals-vertellen-hoe-stel-je-een-fonds-samen>
- Franssen, T. (2015). *How books travel: translation flows and practices of Dutch acquiring editors and New York literary scouts, 1980-2009* [Dissertatie, Universiteit van Amsterdam]. UvA-DARE.
- Geels, M. (2021, 27 februari). Discussie over Rijneveld om vertalen Gorman: te veel identiteitsdenken of verkeerde keuze? NOS. <https://nos.nl/artikel/2370488-discussie-over-rijneveld-om-vertalen-gorman-te-veel-identiteitsdenken-of-verkeerde-keuze>
- Gorman, A. (2021). *The hill we climb: An inaugural poem for the country*. Penguin.
- Heilbron, J. (1998). *Over Weten wat er in de wereld te koop is* van Sandra van Voorst. *Filter*. <https://www.tijdschrift-filter.nl/jaargangen/1998/51/over-weten-wat-er-in-de-wereld-te-koop-is-57-59/>
- Heilbron, J., & Sapiro, G. (2007). Outline for a sociology of translation. Current issues and future prospects. In A. Fukari & M. Wolf (Reds.), *Constructing a sociology of translation* (pp. 93-107). John Benjamins Publishing Company.
- Humbeek, K. (2006). *Informatie-uitwisseling in het literaire veld in Vlaanderen en Nederland: deelonderzoek: literaire vertalers*. Taalunie.
- Humbeek, K., Smink, F., & Vandebroek, M. (2008). *Literair vertalen: van twee kanten bekeken. Vertalers en uitgevers aan het woord*. Nederlandse Taalunie.
- Index Translationum. (z.d.). *Bibliographic Search*. Geraadpleegd op 5 september 2022, van <https://www.unesco.org/xtrans/bsform.aspx?lg=0>

- Kotze, H., & Strowe, A. (2021). Response by Kotze and Strowe to “Representing experiential knowledge”. *Translation Studies*, 14(3), 350-354. <https://doi-org.proxy.library.uu.nl/10.1080/14781700.2021.1972039>
- LinkedIn. (z.d.). *Erica van Rijsewijk*. Geraadpleegd op 16 november 2022, van <https://www.linkedin.com/in/erica-van-rijsewijk-b15aa714/>
- Marshall, A. (2021, 26 maart). Amanda Gorman’s poetry united critics. It’s dividing translators. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/2021/03/26/books/amanda-gorman-hill-we-climb-translation.html>
- Menkveld, E., Oomen, H., & Wissenburg, E. (2020). Inleiding – Wie is er bang voor jonge vertalers? *Filter*. <https://www.tijdschrift-filter.nl/jaargangen/2020/272/inleiding-wie-is-er-bang-voor-jonge-vertalers-3-7/#>
- Meylaerts, R. (2011). Translation policy. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Reds.), *Handbook of Translation Studies: volume 2* (pp. 163-168). John Benjamins Publishing Company.
- Nederlands Letterenfonds. (z.d.). *Expertisecentrum Literair Vertalen*. Geraadpleegd op 7 september 2022, van <https://www.letterenfonds.nl/nl/expertisecentrum-literair-vertalen>
- Neske.nu. (z.d.). *De Tank*. Geraadpleegd op 17 september 2022, van <https://www.neske.nu/portfolio/de-tank/>
- Nord, C. (2010). Tekstanalyse en de moeilijkheidsgraad van een vertaling. In T. Naaijken, C. Koster, H. Bloemen & C. Meijer (Reds.), *Denken over vertalen: tekstboek vertaalwetenschap* (2de ed.) (pp. 145-152). Vantilt.
- Pym, A. (2006). On the social and the cultural in Translation Studies. In Z. Jettmarova, M. Shlesinger & A. Pym, *Sociocultural aspects of translating and interpreting* (pp. 1-26). John Benjamins Publishing Company.
- Pym, A. (2014). *Exploring translation theories*. Routledge.

- Rees, C. J. van, & Dorleijn, G. J. (1993). *De impact van Literatuuropvattingen in het literaire veld: aandachtsgebied literaturopvattingen van de Stichting Literatuurwetenschap*. Stichting Literatuurwetenschap.
- Saldanha, G., & O'Brien, S. (2014). *Research methodologies in translation studies*. Routledge.
- Schoenaers, D., Hermans, T., Leemans, I., Koster, C., & Naaijken, A. B. M. (2021). *Vertalen in de Nederlanden: een cultuurgeschiedenis*. Boom.
- Strowe, A. (2013). Translation and Power. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of Translation Studies: volume 4* (pp. 134-141). John Benjamins Publishing Company.
- Susam-Saraeva, S. (2021a). Representing experiential knowledge: Who may translate whom? *Translation Studies*, 14(1), 84-95. <https://doi.org/10.1080/14781700.2020.1846606>
- Susam-Saraeva, S. (2021b) Response by Susam-Saraeva to the responses to “Representing experiential knowledge. *Translation Studies*, 14(3), 358-363. <https://doi.org/10.1080/14781700.2021.1973552>
- Tymoczko, M., & Gentzler, E. (2002). *Translation and power*. University of Massachusetts Press.
- Van Dale. (2022). BIPOC. In *Van Dale Groot Online*. Geraadpleegd op 5 september 2022, van <https://uu-vandale-nl.proxy.library.uu.nl/>
- Voorst, S. van. (1997). *Weten wat er in de wereld te koop is: vier Nederlandse uitgeverijen en hun vertaalde fondsen 1945-1970* [Dissertatie, Rijksuniversiteit Groningen]. Worldcat.
- Wetten.nl. (2018). *Wet bescherming persoonsgegevens*. Geraadpleegd op 7 december 2022, van <https://wetten.overheid.nl/BWBR0011468/2018-05-01>
- Wolf, M. (2007). Introduction: The emergence of a sociology of translation. In A. Fukari & M. Wolf (Eds.), *Constructing a sociology of translation* (pp. 93-107). John Benjamins Publishing Company.
- Wolf, M. (2010). Sociology of translation. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds.), *Handbook of Translation Studies: volume 1* (pp. 337–343). John Benjamins Publishing Company.

Worldcat. (2022). *Search Utrecht University Library and beyond.*

<https://utrechtuniversity.on.worldcat.org/discovery>

8. Bijlagen

8.1 Bijlage 1: Begeleidende tekst in e-mail naar uitgevers

Geachte heer/mevrouw,

In het kader van mijn scriptie voor de master Professioneel Vertalen aan de Universiteit Utrecht doe ik onderzoek naar welke Engelstalige literatuur er in de periode van het jaar 2000 tot 2022 vertaald is naar het Nederlands. Na het verzamelen van deze gegevens (bij de Koninklijke Bibliotheek) heb ik inzichtelijk gemaakt welke aantallen bij welke uitgeverij zijn uitgebracht. [Naam uitgeverij] is een van de uitgevers die een deel van de titels heeft uitgegeven die vertaald zijn van het Engels naar het Nederlands. Dit leidt tot de hoofdvraag van mijn onderzoek: hoe worden vertalers door uitgevers geselecteerd? Middels een korte vragenlijst wil ik hier inzicht in krijgen, bij deze ontvangt u daarom de link naar het onderzoek onder uitgevers naar de selectiecriteria van vertalers.

Ik wil u vriendelijk vragen om deze vragen te beantwoorden. Met uw inbreng draagt u bij aan wetenschappelijk onderzoek en het inzichtelijk maken van het vertaallandschap in Nederland. De vragenlijst dient ingevuld te worden door degene die (mede) verantwoordelijk is voor het selecteren van vertalers. Dus degene die het uiteindelijke besluit neemt, of iemand die nauw betrokken is bij het selectieproces.

Ik dank u alvast hartelijk voor uw bijdrage!

Met vriendelijke groet,

Nour el Houda Ghazlane

MA-student Professioneel Vertalen Universiteit Utrecht

8.2 Bijlage 2: Welkomsttekst vragenlijst en vragen vooraf

De welkomsttekst die deelnemers te zien krijgen na het klikken op de link naar het onderzoek, via https://survey.uu.nl/jfe/form/SV_cAsyUIqHAdFB5MW

Welkom bij de online vragenlijst van het onderzoek onder uitgevers naar de selectiecriteria van vertalers!

U wordt gevraagd om deel te nemen aan wetenschappelijk onderzoek. Dit onderzoek is niet anoniem, in die zin dat de antwoorden door de onderzoeker terug herleid kunnen worden tot de uitgeverij. Er worden in dit onderzoek geen persoonsgegevens opgenomen.

Achtergrond en het doel van het onderzoek

In het kader van mijn scriptie voor de master Vertaalwetenschappen, met de specialisatie Professioneel Vertalen aan de Universiteit Utrecht, richt ik een onderzoek in waarbij ik ten eerste in kaart heb gebracht welke Engelstalige literatuur er in de periode van 2000 tot en met 2022 vertaald is in het Nederlands. Na het verzamelen van deze gegevens bij de Koninklijke Bibliotheek, heb ik inzichtelijk gemaakt welke aantallen werken bij welke uitgeverij zijn uitgebracht. Vervolgens heb ik gekeken naar wie deze werken heeft vertaald. Dit leidt uiteindelijk tot de hoofdvraag van dit onderzoek: hoe worden vertalers door uitgevers geselecteerd?

Door wie wordt het onderzoek uitgevoerd?

Dit onderzoek wordt uitgevoerd door Nour el Houda Ghazlane, studente van de master Vertaalwetenschappen, specialisatie Professioneel Vertalen, aan de Universiteit Utrecht. Begeleiders van dit onderzoek zijn prof. dr. Haidee Kotze en dr. Gys-Walt van Egdom van de Universiteit Utrecht.

Hoe wordt het onderzoek uitgevoerd?

Het onderzoek bestaat uit het invullen van een korte, online vragenlijst, wat ongeveer 10-15 minuten tijd kost. Er staat geen vergoeding tegenover, wel draagt u hiermee bij aan wetenschappelijk onderzoek en het inzichtelijk maken van het vertaallandschap in Nederland. U kunt de bevindingen uit het onderzoek achteraf ook ontvangen indien u dat wenst.

Wat gebeurt er met uw gegevens?

De gegevens in dit onderzoek worden verzameld uit een combinatie van meerkeuzevragen, open vragen en een rangschikkingsvraag. Er worden geen persoonlijke gegevens van deelnemers verzameld, maar met het oog op de interpretatie van de antwoorden vraag ik u de

naam van de uitgeverij die u vertegenwoordigt op te geven. U kunt ervoor kiezen dat de uitgever niet expliciet genoemd wordt in de rapportage van de bevindingen (bij de 3e vraag).

De gegevens worden verzameld via Qualtrics, ondersteund door de Universiteit Utrecht. Gegevens worden opgeslagen op een met een wachtwoord beveiligde pc, die alleen toegankelijk is voor de onderzoeker, en worden 10 jaar bewaard. Voor de opslag van de gegevens worden de namen van de uitgevers vervangen door codes. De lijst van codes die aan namen van uitgevers gekoppeld zijn, zal apart van de hoofdgegevens worden opgeslagen. Bij de beschrijving van de bevindingen zal de nadruk liggen op geaggregeerde antwoorden, oftewel het vaststellen van algemene trends in de selectie van vertalers. Hoewel de antwoorden op open vragen geanalyseerd worden en ter illustratie in de bevindingen kunnen worden geciteerd, worden ze niet expliciet aan een bepaalde uitgever gekoppeld.

Wat zijn uw rechten?

Deelname is vrijwillig. Uw gegevens mogen alleen voor ons onderzoek verzameld worden als u hiervoor toestemming geeft. Als u toch besluit niet mee te doen, hoeft u verder niets te doen. Als u wel meedoet, kunt u zich altijd bedenken en op ieder gewenst moment stoppen, ook tijdens het onderzoek. Ook nadat u heeft meegedaan, kunt u uw toestemming nog intrekken. Als u daarvoor kiest, hoeft de verwerking van uw gegevens tot dat moment overigens niet te worden teruggedraaid. De onderzoeksgegevens die wij op dat moment nog van u hebben, zullen worden gewist.

Klachten over dit onderzoek

Heeft u een klacht of een vraag over de verwerking van persoonsgegevens, dan kunt u terecht bij de functionaris voor gegevensbescherming van de Universiteit Utrecht (privacy@uu.nl). Deze kan u ook helpen bij het uitoefenen van de rechten die u onder de AVG heeft. Verder wijzen we u erop dat u het recht heeft om een klacht in te dienen bij de Autoriteit Persoonsgegevens (www.autoriteitpersoonsgegevens.nl).

Meer informatie over dit onderzoek?

Voor het stellen van vragen en het inwinnen van nadere informatie voor, tijdens en na het onderzoek kunt u terecht bij prof. dr. Haidee Kotze, via h.kotze@uu.nl.

Vragen vooraf

(1/3) - Bij welke uitgeverij bent u werkzaam?

(Ruimte voor open antwoord)

(2/3) - In welk genre horen de boeken van deze uitgeverij? Selecteer alstublieft de NUR-codes die van toepassing zijn op dit genre (meerdere antwoorden mogelijk).

- 300 - Literaire fictie algemeen
- 310 - Pockets algemeen
- 320 - Literaire non-fictie algemeen
- 330 - Spannende boeken algemeen
- 340 - Populaire fictie algemeen
- 350 - Fictie overig algemeen
- 360 - Strips algemeen
- 370 - Cadeauboeken algemeen
- 300 - Literaire fictie algemeen
- 301 - Literaire roman, novelle
- 302 - Vertaalde literaire roman, novelle
- 303 - Verhalenbundels
- 304 - Vertaalde verhalenbundels
- 305 - Literaire thriller
- 306 - Poezie

- o 307 - Toneel-, theater- en filmteksten, ook scenario's
- o 308 - Klassieke oudheid (teksten)
- o 309 – Bloemlezingen

(3/3) - Geeft u toestemming voor het noemen van de uitgeverij in de bevindingen van dit onderzoek? Hieruit valt niet af te leiden namens welke persoon of uitgeverij iets ingevuld is, het gaat slechts om het kwantificeren van de antwoorden. (Bijvoorbeeld: een x aantal uitgeverijen gaf dit antwoord, een y aantal dat antwoord).

- o Ja, ik geef toestemming voor het noemen van de uitgeverij in de analyse.
- o Nee, ik geef geen toestemming voor het noemen van de uitgeverij in de analyse.

8.3 Bijlage 3: Vragenlijst

De vragenlijst die deelnemers gevraagd werd in te vullen:

<p>1/8. Beschikt u over een vaste vertalerspool? Met andere woorden, werkt u doorgaans met dezelfde vertalers/ heeft u een bestand met vertalers die u doorgaans benadert voor opdrachten?</p>	<p>Zo ja, hoe selecteert u vertalers hieruit? Beschrijf alstublieft kort en duidelijk hoe een vertaler wordt geselecteerd; wie dit bepaalt, met wie er wordt overlegd, etc. (Ruimte voor open antwoord)</p>	<p>Zo nee, hoe wordt een vertaler dan geselecteerd? Beschrijf alstublieft kort en duidelijk hoe een vertaler wordt geselecteerd; wie dit bepaalt, met wie er wordt overlegd, etc. (Ruimte voor open antwoord)</p>
<p>2/8. Via welke weg belanden vertalers doorgaans in uw bestand? (Bijv. op aanraden van collega; na boekpublicaties bij concurrent; publicaties van vertalingen in tijdschriften;</p>	<p>2/8. Hoe komt u aan nieuwe vertalers? (Bijv. op aanraden van collega; na boekpublicaties bij concurrent; publicaties van vertalingen in tijdschriften; netwerkevenementen; via</p>	

<p>netwerkevenementen; via leesrapporten; na e-mail of telefoon van geïnteresseerde vertaler, of anders). (Ruimte voor open antwoord)</p>	<p>leesrapporten; na e-mail of telefoon van geïnteresseerde vertaler, of anders). (Ruimte voor open antwoord)</p>
---	---

<p>3/8. Zou u uw vertalersbestand willen vergroten? Zo ja, beschrijf alstublieft hoe u dit zou willen doen en wat u daarbij nodig heeft. Zo nee, beschrijf alstublieft kort en duidelijk waarom niet. (Ruimte voor open antwoord)</p>	<p>3/8. Zou u meer vertalers willen hebben waar u uit kunt kiezen? Zo ja, beschrijf alstublieft hoe u dit zou willen doen en wat u daarbij nodig heeft. Zo nee, beschrijf alstublieft waarom niet. (Ruimte voor open antwoord)</p>
---	--

4. Welke overwegingen spelen een doorslaggevende rol bij de selectie van een vertaler? Geef een top 5, waarbij 1 het meest doorslaggevend is en de cijfers daarna in aflopende mate de doorslag weergeven. (meerdere antwoorden mogelijk, classificeren in top 5)
- Positieve commerciële/financiële verwachtingen voor de vertaling
 - Kostprijs van de vertaling
 - Opleiding van de vertaler
 - Vertaalervaring
 - Moedertaal van de vertaler
 - Bekendheid van de vertaler
 - Positieve ervaring in eerdere samenwerking met vertaler
 - Goede relatie met de vertaler
 - Affiniteit van de vertaler met genre van het boek
 - Affiniteit van de vertaler met onderwerp van het boek

- Anders, namelijk (Ruimte voor open antwoord)
5. In het [Beleidsplan 2020-2024](#) van het Expertisecentrum Literair Vertalen (ELV) wordt vastgesteld “dat de vertalersgemeenschap baat zou hebben bij meer diversiteit in culturele achtergrond dan nu het geval is. In de afgelopen jaren is gebleken dat dat niet vanzelf toeneemt, maar dat daar beleid voor nodig is”. Hoe belangrijk is het onderdeel diversiteit in de algehele selectie van vertalers voor uw uitgeverij, gezien de recente discussie en het beleidsplan van het ELV?
- Zeer belangrijk
 - Belangrijk
 - Noch belangrijk, noch onbelangrijk
 - Onbelangrijk
 - Zeer onbelangrijk

Licht uw antwoord kort toe alstublieft. (Ruimte voor open antwoord)

6. Is er bij uw uitgeverij behoefte aan meer diversiteit binnen het vertalersbestand?
- Zo ja, waar heeft u concreet behoefte aan? (Ruimte voor open antwoord)
 - Zo nee, waarom heeft u hier geen behoefte aan? (Ruimte voor open antwoord)
 - Ik heb hier geen uitgesproken mening over.
7. Treft uw uitgeverij zelf maatregelen om diversifiëring van het vertalersbestand/bij de groep vertalers waar u mee werkt te bevorderen?
- Wij treffen geen maatregelen op dit vlak.
 - Wij treffen de volgende maatregelen: (Ruimte voor open antwoord)
 - Vervolg vraag 7a: U heeft aangegeven dat er bij uw uitgeverij maatregelen worden getroffen om de diversiteit binnen het vertalersbestand te vergroten.
- 7a. Ervaart u uitdagingen in het vergroten van de diversiteit binnen het vertalersbestand? Licht uw antwoord alstublieft kort en bondig toe.
- Ja, de uitdaging(en) die wij ervaren is/zijn: (Ruimte voor open antwoord)
 - Nee, wij ervaren geen uitdagingen hierbij.

8. Waar ligt volgens u de verantwoordelijkheid om de diversiteit binnen het vertalersbestand te bevorderen? (Meerdere antwoorden mogelijk, licht uw antwoord alstublieft onderaan toe))

- Uitgeverijen
- Vertaalopleidingen
- Brancheorganisaties voor vertalers
- Overheid
- Vertalers zelf
- Anders, namelijk...
- Toelichting

Geef hier alstublieft aan of u de bevindingen uit het onderzoek achteraf wenst te ontvangen.

- Ja, ik ontvang graag de bevindingen uit het onderzoek. (Vul alstublieft uw e-mailadres in)
- Nee, ik hoef de bevindingen uit het onderzoek niet te ontvangen.

Hartelijk dank voor het invullen van de vragenlijst, uw inbreng wordt zeer gewaardeerd!

9. Verklaring omtrent plagiaat

Faculteit Geesteswetenschappen
Versie september 2014

VERKLARING KENNISNEMING REGELS M.B.T. PLAGIAAT

Fraude en plagiaat

Wetenschappelijke integriteit vormt de basis van het academisch bedrijf. De Universiteit Utrecht vat iedere vorm van wetenschappelijke misleiding daarom op als een zeer ernstig vergrijp. De Universiteit Utrecht verwacht dat elke student de normen en waarden inzake wetenschappelijke integriteit kent en in acht neemt.

De belangrijkste vormen van misleiding die deze integriteit aantasten zijn fraude en plagiaat. Plagiaat is het overnemen van andermans werk zonder behoorlijke verwijzing en is een vorm van fraude. Hieronder volgt nadere uitleg wat er onder fraude en plagiaat wordt verstaan en een aantal concrete voorbeelden daarvan. Let wel: dit is geen uitputtende lijst!

Bij constatering van fraude of plagiaat kan de examencommissie van de opleiding sancties opleggen. De sterkste sanctie die de examencommissie kan opleggen is het indienen van een verzoek aan het College van Bestuur om een student van de opleiding te laten verwijderen.

Plagiaat

Plagiaat is het overnemen van stukken, gedachten, redeneringen van anderen en deze laten doorgaan voor eigen werk. Je moet altijd nauwkeurig aangeven aan wie ideeën en inzichten zijn ontleend, en voortdurend bedacht zijn op het verschil tussen citeren, parafraseren en plagiëren. Niet alleen bij het gebruik van gedrukte bronnen, maar zeker ook bij het gebruik van informatie die van het internet wordt gehaald, dien je zorgvuldig te werk te gaan bij het vermelden van de informatiebronnen.

De volgende zaken worden in elk geval als plagiaat aangemerkt:

- het knippen en plakken van tekst van digitale bronnen zoals encyclopedieën of digitale tijdschriften zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het knippen en plakken van teksten van het internet zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het overnemen van gedrukt materiaal zoals boeken, tijdschriften of encyclopedieën zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het opnemen van een vertaling van bovengenoemde teksten zonder aanhalingstekens en verwijzing;
- het parafraseren van bovengenoemde teksten zonder (deugdelijke) verwijzing: parafrasen moeten als zodanig gemarkeerd zijn (door de tekst uitdrukkelijk te verbinden met de oorspronkelijke auteur in tekst of noot), zodat niet de indruk wordt gewekt dat het gaat om eigen gedachtengoed van de student;
- het overnemen van beeld-, geluids- of testmateriaal van anderen zonder verwijzing en zodoende laten doorgaan voor eigen werk;
- het zonder bronvermelding opnieuw inleveren van eerder door de student gemaakt eigen werk en dit laten doorgaan voor in het kader van de cursus vervaardigd oorspronkelijk werk, tenzij dit in de cursus of door de docent uitdrukkelijk is toegestaan;
- het overnemen van werk van andere studenten en dit laten doorgaan voor eigen werk. Indien dit gebeurt met toestemming van de andere student is de laatste medeplichtig aan plagiaat;
- ook wanneer in een gezamenlijk werkstuk door een van de auteurs plagiaat wordt gepleegd, zijn de andere auteurs medeplichtig aan plagiaat, indien zij hadden kunnen of moeten weten dat de ander plagiaat pleegde;
- het indienen van werkstukken die verworven zijn van een commerciële instelling (zoals een internetsite met uittreksels of papers) of die al dan niet tegen betaling door iemand anders zijn geschreven.

De plagiaatregels gelden ook voor concepten van papers of (hoofdstukken van) scripties die voor feedback aan een docent worden toegezonden, voorzover de mogelijkheid voor het insturen van concepten en het krijgen van feedback in de cursushandleiding of scriptieregeling is vermeld.

In de Onderwijs- en Examenregeling (artikel 5.15) is vastgelegd wat de formele gang van zaken is als er een vermoeden van fraude/plagiaat is, en welke sancties er opgelegd kunnen worden.

Onwetendheid is geen excuus. Je bent verantwoordelijk voor je eigen gedrag. De Universiteit Utrecht gaat ervan uit dat je weet wat fraude en plagiaat zijn. Van haar kant zorgt de Universiteit Utrecht ervoor dat je zo vroeg mogelijk in je opleiding de principes van wetenschapsbeoefening bijgebracht krijgt en op de hoogte wordt gebracht van wat de instelling als fraude en plagiaat beschouwt, zodat je weet aan welke normen je je moeten houden.

Hierbij verklaar ik bovenstaande tekst gelezen en begrepen te hebben.

Naam: Nour el Houda Ghazlane
Studentnummer: 0038520

Datum en handtekening: 27 maart 2023

